

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ І УПРАВЛІННЯ
ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ БАНКУ В СУЧАСНИХ
УМОВАХ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконав: студент VI курсу, групи 672-4
денної форми навчання
спеціальність 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»
Боринський Юрій Юрійович _____

Керівник:
професор кафедри фінансів і кредиту
Островська Наталія Степанівна _____

До захисту допущено на засіданні кафедри
протокол № ____ від _____ 2023 р.

Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.

АНОТАЦІЯ

Боринський Ю.Ю. Механізм формування і управління фінансовою безпекою банку в сучасних умовах. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича. Чернівці. 2023. 82 с.

В кваліфікаційній роботі розглянуто теоретичні основи механізму формування та управління фінансовою безпекою банків в сучасних умовах, проведено аналіз формування і управління фінансовою безпекою банківської системи в сучасних умовах, а також визначено шляхи вдосконалення формування і управління фінансовою безпекою банківської системи в сучасних. Запропоновано рекомендації щодо напрямків модернізації державного регулювання банківського сектору в системі фінансової безпеки.

Ключові слова: механізм, банки, банківська система, безпека, фінансово-економічна безпека.

ANNOTATION

Borynskyi Yu.Yu. The mechanism of formation and management of the financial security of the bank in modern conditions. – Manuscript.

Qualification work for obtaining the second (master's) level of higher education in specialty 072 "Finance, banking and insurance". Chernivtsi National University named after Yury Fedkovich. Chernivtsi 2023. 82 p.

In the qualification work, the theoretical foundations of the mechanism of formation and management of financial security of banks in modern conditions were considered, an analysis of the formation and management of financial security of the banking system in modern conditions was carried out, and ways of improving the formation and management of financial security of the banking

system in modern conditions were also determined. Recommendations regarding the modernization of the state regulation of the banking sector in the financial security system are offered.

Key words: mechanism, banks, banking system, security, financial and economic security.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Ю.Ю. Боринський
(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ БАНКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	6
1.1. Економічна сутність фінансової безпеки банків	6
1.2. Концептуальні основи ризик-менеджменту в системі фінансової безпеки банківського сектору	12
1.3. Механізм формування фінансової безпеки банків	20
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ І УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	28
2.1. Аналіз функціонування банківських установ України в умовах воєнного стану.....	28
2.2. Аналіз стану фінансової безпеки банківського сектору України....	36
2.3. Оцінка діяльності банку в системі фінансової безпеки	43
Висновки до розділу 2.....	48
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ І УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	49
3.1. Зарубіжний досвід механізму розвитку управління забезпеченням фінансової безпеки банківського сектору.....	49
3.2. Напрями модернізації державного регулювання банківського сектору в системі фінансової безпеки	62
Висновки до розділу 3.....	73
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76
ДОДАТКИ.....	81

ВСТУП

Банківські установи відіграють важливу роль посередників, які забезпечують функціонування такого економічного процесу як "заощадження інвестиції". Банки залучають до вкладів тимчасово вільні кошти громадянам та організаціям під певний відсоток, зберігаючи тим самим купівельну спроможність вкладених коштів. Банки надають фізичним та юридичним особам, тимчасово потребують додаткових ресурсів, грошові кошти, які в свою чергу видаються на умовах повернення, платності та терміновості.

У зв'язку з цим зростає роль аналізу діяльності банківських установ. Результати аналізу мають практичний інтерес, як для самих банків, так НБУ. Більшість банків створюють підрозділи з аналізу та управління ризиками, при цьому без уваги аналітиків залишаються інші аспекти аналізу діяльності банків. Тому необхідний комплексний підхід та продумана тактика для підвищення фінансової безпеки комерційного банку, а також гнучка система контролю.

У Стратегії економічної безпеки як основний напрям реалізації державної політики в сфері економічної безпеки визначено «стійкий розвиток національної фінансової системи». Оскільки безпека банків вважається основою національної фінансової системи, тоді слід думка про те, що безпека фінансової системи - один із самих важливих аспектів системи національної фінансової безпеки.

Проблема фінансової безпеки комерційних банків є однією з найважливіших проблем вітчизняної економіки на сучасному етапі її розвитку.

Теоретико-методичні і практичні аспекти забезпечення фінансової безпеки банківського сектору досліджено у працях багатьох учених-економістів та практиків, серед яких: О. Абакуменко, Л. Абалкін, О. Барановський, Т. Болгар, К. Горячева, А. Єрмошенко, М. Єрмошенко, М. Зубок, В. Савченко, В. Сенчагов, та інші.

Системного дослідження потребують теоретичні і практичні засади стабільності функціонування банківського сектору як системної властивості через концептуалізацію сутності та забезпечення фінансової безпеки, виявлення кількісно-якісних характеристик, потенціалу формування, а також нарощування адаптаційних властивостей для вдосконалення інструментарію забезпечення фінансової безпеки банківського сектору. До цього часу практично не існує й відповідної стратегії та ефективних механізмів її реалізації, тому продукування і здійснення управлінських впливів має переважно довільний та розрізнений характер.

Недостатній рівень розробленості, наукова і практична значущість цих проблем обумовили вибір теми дослідження, його мету і завдання.

Мета магістерської роботи полягає в розробці та обґрунтуванні теоретико-методичних та практичних засад фінансової безпеки щодо забезпечення стабільності функціонування банківського сектору України.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

- дослідити економічну сутність фінансової безпеки банків;
- розглянути концептуальні основи ризик-менеджменту в системі фінансової безпеки банківського сектору;
- дослідити механізм формування фінансової безпеки банків;
- провести аналіз функціонування банківських установ України в умовах воєнного стану;
- проаналізувати стан фінансової безпеки банківського сектору України;
- здійснити оцінку діяльності банку в системі фінансової безпеки;
- дослідити зарубіжний досвід механізму розвитку управління забезпеченням фінансової безпеки банківського сектору
- запропонувати напрями модернізації державного регулювання банківського сектору в системі фінансової безпеки.

Об'єктом дослідження є механізм формування і управління фінансовою безпекою банку в сучасних умовах.

Предметом дослідження є теоретико-методичні аспекти та практичний інструментарій оцінювання фінансової безпеки й забезпечення стабільності банківського сектору.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання компетентними органами державної і місцевої влади при розробці й прийнятті управлінських рішень щодо забезпечення фінансової безпеки банківського сектору України.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ БАНКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

1.1. Економічна сутність фінансової безпеки банків

Формування та практична реалізація ефективного механізму забезпечення фінансової безпеки банків передбачає, перш за все, з'ясування сутності понять «фінансова безпека» та «фінансова безпека банків», визначення факторів, що впливають на їх стан, та дослідження взаємозв'язки окремих компонентів їх складної внутрішньої структури та ієрархічної декомпозиції структури.

Поняття фінансової безпеки таке ж широке, як і тлумачення фінансів як економічної категорії. У сучасних умовах не існує єдиного визначення поняття «фінансова безпека». Існуючі формулювання цього поняття відображають лише окремі аспекти фінансової безпеки і не можуть претендувати на його чітке та виключне тлумачення. Фінансова безпека як визначення розглядається окремими вченими з різних сторін, зокрема:

1) «з ресурсно-функціональної точки зору фінансова безпека – це захист фінансових інтересів суб'єктів господарювання на всіх рівнях фінансових відносин; забезпечення домогосподарств, підприємств, організацій та установ, регіонів, галузей, секторів економіки та держави достатніми фінансовими ресурсами для задоволення своїх потреб і виконання зобов'язань» [20];

2) «зі статичного погляду фінансова безпека – це такий стан фінансової, монетарної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, інвестиційної, митної, тарифної та фондової систем, що характеризується збалансованістю, відзначається стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів. здатність запобігати зовнішній фінансовій експансії для забезпечення ефективного

функціонування національної економічної системи та економічного зростання» [7, 16];

3) «у рамках нормативно-правового регулювання фінансова безпека полягає у створенні таких умов функціонування фінансової системи, за яких, по-перше, існує практична можливість спрямування фінансових потоків у сфери їх використання, не встановлені законодавчими та виключаються нормативні акти, а по-друге, зводиться до мінімуму можливість нецільового використання фінансових ресурсів» [41].

Таким чином, з точки зору багатостороннього підходу «фінансова безпека – це захист фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин; певний рівень фінансової незалежності, стабільності та стійкості фінансової системи країни під впливом зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів, що становлять загрозу фінансовій безпеці; здатність фінансової системи держави забезпечувати ефективне функціонування національної економічної системи та стійке економічне зростання» [13].

Фінансова безпека є надзвичайно складною багаторівневою системою, що складається з низки підсистем, кожна з яких має свою структуру та логіку розвитку. Фінансова безпека держави включає такі складові: бюджетну, податкову, боргову безпеку, фінансову безпеку банківської системи, валютну, валютно-кредитну безпеку, інвестиційну безпеку, фінансову безпеку страхового та фондового ринку.

Фінансову безпеку банківської системи в цілому та її окремих складових слід розглядати з кількох аспектів:

- «сутність фінансової безпеки банківської системи полягає в тому, що це сукупність економічних, соціальних і правових відносин, які визначають такий фінансовий стан банківського сектора, який забезпечує фінансовий суверенітет держави та стабільність банківського сектору до викликів, зовнішніх і внутрішніх загроз та ефективного використання його фінансового потенціалу, недопущення погіршення фінансового стану всіх учасників ринку банківських послуг; здатність і готовність банківського сектору своєчасно та просторово

захищати фінансові інтереси клієнтів, контрагентів, власників та працівників комерційних банків, професійних учасників фінансових ринків, регулятора ринку банківських послуг та держави в загальні виклики, зовнішні та внутрішні загрози» [25];

- «суспільне благо, корисність якого визначається потребою суб'єктів господарювання зберігати свої заощадження, надавати якісне розрахунково-касове обслуговування та кредитування в необхідному обсязі на прийнятних умовах і надавати відповідні банківські послуги високої якості» [25];

- «умови, за яких не допускаються або мінімізуються дії чи обставини, що ставлять під загрозу фінансовий стан банків та банківського сектору в цілому (з урахуванням ефекту синергії, можливості прояву «ефекту зараження», пов'язаного з його функціонуванням)» [25];

- «комплекс соціально-економічних, фінансових, нормативно-правових, організаційно-управлінських, техніко-технологічних, освітніх, виховних та нормативно-правових заходів, спрямованих на захист банківського сектору від зовнішніх і внутрішніх викликів і загроз та забезпечення його фінансової стабільності та сталого розвитку» [25].

Таким чином, фінансова безпека банківського сектору є системою, що характеризується з суттєвої та структурної точки зору та контекстуалізується з різних позицій, таких як: набір відносин, спроможності та бажання, суспільне благо, набір умов та набір заходів.

Серед проблем захисту банківської системи від зовнішніх і внутрішніх загроз все більшої актуальності набуває необхідність захисту фінансових ресурсів, безпеки інформації, майна та персоналу окремих банків, створення ефективних механізмів фінансового захисту банківської діяльності. Порівняльний аналіз термінології термінів «банківська безпека», «економічна безпека банку» та «фінансова безпека банку» свідчить про різні рівні та функціональні кола застосування цих термінів. Розглянемо відмінності між цими дефініціями в табл. 1.1.

В «Енциклопедії банківської справи» банківська безпека визначається «як система заходів, що забезпечує захист інтересів власників, клієнтів, працівників і керівництва банку від зовнішніх і внутрішніх загроз» [39].

Таблиця 1.1

Відмінності категорії безпеки банку та термінів економічної та фінансової безпеки банку

	Безпека банку	Економічна безпека банку	Фінансова безпека банку
Характеристика	це загальний стан сталої життєдіяльності, що забезпечує реалізацію та захист інтересів і цілей Банку без загроз і небезпек; фінансова безпека банку	це інтегральна категорія, яка визначається як держава, в якій при найбільш ефективному використанні матеріальних, інтелектуальних і фінансових ресурсів реалізуються її основні інтереси, забезпечується функціональна стабільність, фінансовий і комерційний успіх і поступальний розвиток. Гарантується захист фінансового та людського потенціалу від усіх видів загроз і дестабілізуючих факторів	існуюча здатність негайно реагувати на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі, що забезпечує конкурентну перевагу на ринку банківських послуг, розрахована на безпечне проведення банківських операцій з урахуванням потенціалу та бізнес-структури банку та його стратегічних орієнтацій. і профіль діяльності
Відмінності	Цей понятійний апарат включає пошаровий єдиний простір банківської діяльності в умовах безперервного середовища	Загальний фінансово-господарський облік діяльності банку, заснований на нормативному регулюванні діяльності комерційних банків	Інклюзивний характер діяльності на ринку фінансових послуг при проведенні банківських операцій та індивідуальному прийнятті рішень

Джерело: [24, 29]

Артеменко Д. А. зазначає, що «функціональними складовими економічної безпеки банків є фінансова, правова, технічна, інформаційно-технологічна, соціально-психологічна та організаційна» [3]. При цьому він наголошує, що фінансова складова є пріоритетною в системі економічної безпеки банків і передбачає низку заходів для досягнення якомога більшої платоспроможності банку, його стабільності та ліквідності балансу, а також якості ефективної

структури капіталу та найбільш прибуткових напрямків його інвестування, а також чітке тактичне та стратегічне планування, аналіз фінансових загроз та їх запобігання.

Що стосується сутності фінансової безпеки банку, то підходи що їх трактування науковців представлено в табл. 1.2

Таблиця 1.2

Підходи до визначення сутності поняття «фінансова безпека банку»

Автор, джерело	Визначення
Барановський О.І	«Сукупність умов, за яких потенційно небезпечні для фінансового стану комерційного банку дії чи обставини попереджені чи зведені до такого рівня, за якого вони не здатні завдати шкоди встановленому порядку функціонування банку, збереженню й відтворенню його майна та інфраструктури і перешкодити досягненням банком статутних цілей; стан захищеності фінансових інтересів комерційного банку, його фінансової стійкості, а також середовища, в якому він функціонує» [4].
Спіфанов А. О.	«Стан банківської установи, що характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, його здатністю досягати поставлених цілей і генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення стійкого розвитку» [19].
Вовк В. Я.	«Стан банку, що характеризується здатністю протистояти можливим зовнішнім і внутрішнім загрозам банківської діяльності для забезпечення нормального функціонування та розвитку в умовах дестабілізуючого впливу навколишнього середовища та захищеності фінансових інтересів зацікавлених сторін (власників, клієнтів, працівників, керівництва, держави)» [9].
Хитрін О. І.	«Динамічний стан, за якого банк юридично і технічно здатний виконувати і реально виконує властиві йому функції; забезпечує стійкий захист життєво важливих соціально-економічних інтересів громадян, господарських суб'єктів, суспільства та держави від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз; володіє потенціалом як для кількісного, так і для якісного зростання і має у своєму розпорядженні механізми для реалізації даного потенціалу» [47].
Дмитров С. О.	«Це захист фінансових інтересів банку, його фінансової стійкості і середовища, в якому він функціонує» [13].
Голобородько Ю. О.	«Стан банківської установи, який характеризується оптимальним рівнем залучення розміщення ресурсів при мінімізації загроз та негативних явищ і характеризує здатність банків до саморозвитку і підвищення ефективності та конкурентоздатності» [11].
Барилюк М. М.-Р.	«Стан найефективнішого використання корпоративних ресурсів банку, який відображається через найкращі значення фінансових показників прибутковості та рентабельності, якості управління та використання основних та оборотних коштів банку, структури його капіталу, норми дивідендних виплат за цінними паперами банку, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансового стану банку і перспектив його технологічного та фінансового розвитку» [5].

Аналіз наявних визначень показав, що більшість науковців під фінансовою безпекою розуміють стан банківської установи. Безпека банку є перш за все його якісною характеристикою і характеризує його стан як такий, що не становить небезпеки. Деякі дослідники наголошують на рівні захисту банківської установи.

Відзначимо, що на основі узагальнення поглядів науковців визначено основні переваги та недоліки підходів до розкриття сутності фінансової безпеки банку, найбільш науково виважений та обґрунтований той, який широко використовується в сучасному світі, а саме [23]:

- по-перше, як стан банку, при якому фінансова стійкість та фінансові інтереси установи захищені від деструктивних факторів як зовнішнього, так і внутрішнього середовища;

- по-друге, банк розвиває ринкову поведінку, яка дозволяє досягати законних цілей і ефективно виконувати функції фінансової безпеки навіть в умовах постійних внутрішніх і зовнішніх загроз.

Отже, на основі проведеного дослідження під фінансовою безпекою банку ми розуміємо стан ефективного використання ресурсів, захищеності фінансових інтересів та фінансової стійкості в умовах захищеності від впливу загроз. Як зазначалося, фінансова безпека банків є динамічною категорією, яка змінюється під впливом низки соціально-економічних, політичних, технологічних, конкурентних факторів.

Тобто, сутність фінансової безпеки банківської системи полягає в забезпеченні найбільш ефективного використання ресурсного потенціалу, створенні сприятливих умов для реалізації економічних інтересів банківських установ, запобіганні внутрішнім і зовнішнім загрозам банківській системі та створенні умов для його стабільної та ефективної роботи.

Основний напрям фінансової безпеки банків має бути спрямований на підвищення економічної ефективності та мати на меті підвищення обсягів та ефективності використання фінансових ресурсів. Проте є й низка слабких місць, які негативно впливають на боротьбу за безпеку банків.

1.2. Концептуальні основи ризик-менеджменту в системі фінансової безпеки банківського сектору

Основним документом, що регламентує процеси управління ризиками вітчизняного банківського сектору, є розроблені та затверджені НБУ «Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем управління ризиками в банках України» [16]. Згідно з цими рекомендаціями, управління ризиками – це процес, за допомогою якого банк ідентифікує ризики, оцінює їх ступінь, відстежує їх і контролює свої ризикові позиції, а також бере до уваги зв'язки між різними категоріями ризику.

З погляду ризик-менеджменту банківська діяльність зводиться до прийняття ризиків і отримання відповідної компенсації (економічної вигоди) за них.

Процес управління ризиками повинен охоплювати всі види діяльності банку, що впливають на параметри його ризиків, і повинен бути безперервним процесом аналізу ситуації та середовища, в якому виникають ризики, та прийняття рішень щодо впливу на самі ризики та (або) ступінь схильності банку до таких ризиків

Управління банківськими ризиками – це система, яка охоплює всі сфери діяльності банку та використовує комплекс різноманітних методів управління банківськими ризиками: ідентифікація, оцінка, управлінський вплив і контролінг.

«Банківський ризик-менеджмент як комплексна програма, що забезпечує мінімізацію наслідків реалізації ризиків при найгіршому сценарії розвитку подій в умовах глибокої економічної рецесії. У якості дієвої програми ризик-менеджмент необхідно наділити відповідними цілями, принципами, функціями, критеріями, організаційно-правовими, фінансово-економічними та методичними засобами» [20].

Нажаль, «у вітчизняному банківському сектору спостерігається масштабне ігнорування ризик-менеджменту, це знижує рівень ФББС і

призводить до негативних наслідків: банки пропустили непомітні ознаки прийдешнього неблагополуччя, своєчасно не виявивши причин та основних факторів розвитку кризових ситуацій; кредитні інститути недостатньо здійснювали моніторинг зовнішнього і внутрішнього середовища банку та несвоєчасно надали прогноз її розвитку; банки не проводили сценарний аналіз своєї діяльності з повнотою охоплення можливих кризових ситуацій; кредитні організації не розробили програми швидкого та ефективного відновлення банку у надзвичайних ситуаціях» [21].

Більшість банків не використовували ефективний інструмент подолання банківських криз – план безперервності бізнесу, який регламентує дії банку у разі реалізації потенційних ризиків та спрямовує його зусилля на мінімізацію негативних наслідків та прискорення відновлення ліквідності та фінансової стабільності. Фактично розробка такого плану є підготовкою до можливої кризи. Реалізація плану може вимагати розробки резервних елементів банківських операцій, а також додаткової перепідготовки персоналу. Залежно від розміру та спектру діяльності банку антикризове планування може здійснюватися на загальному рівні або, більш типово, з урахуванням підрозділів і продуктів банку. При цьому можлива розробка планів «зверху вниз», тобто від загального профілю ризиків банку до ризиків окремих сфер і банківських бізнес-процесів, і «знизу вгору» - на основі агрегування ризиків окремих банківських сфер.

Проте слід зазначити, що деякі з найбільших вітчизняних банків у докризовий період частково створили окремі елементи управління ризиками, але через відсутність єдиної методологічної бази їх виявилось недостатньо для забезпечення власної безпеки. Інтегрована система управління ризиками, заснована на гармонійній інтеграції інших важливих процесів управління в процес управління ризиками банку; банківський контролінг, фінансове планування, процентна та лімітна політика.

Відповідно ризик-менеджмент вітчизняних банків концентрується на управлінні стандартним набором притаманних банківській діяльності ризиків

(табл. 1.3), хоча в цій сфері є й певні відмінності, зумовлені специфікою функціонування конкретних комерційних банків, їх ринкової ніші, клієнтської бази, наявного кадрового потенціалу.

Таблиця 1.3

Моніторинг ризиків комерційних банків в Україні

Назва банку	Валютний	Відсотковий	Кредитний	Ліквідності	Операційні	Юридичні	Ціновий	Торгового портфеля
Приватбанк	+	+	+	+	+	+	+	-
Райффайзен Банк	+	+	+	+	+	-	+	-
Укрексімбанк	+	+	+	+	+	-	-	+
Укргазбанк	+	+	+	+	+	-	-	-
Укрсиббанк	+	+	+	+	+	+	-	-
Універсал Банк	+	+	+	+	+	+	+	-
Ощадбанк	+	+	+	+	+	-	+	+
Правекс-Банк	+	+	+	+	+	+	+	-
Креді Агріколь Банк	+	+	+	+	+	+	-	-

Джерело: [37]

Отже, практично всі аналізовані комерційні банки тією чи іншою мірою управляють кредитним, валютним, відсотковим і операційними ризиками, а також ризиком ліквідності, тоді як юридичний, ціновий і ризик торгового портфеля є предметом управління не кожного з них, що спричиняє неврахування ризикованості всіх аспектів їх функціонування, знижує загальний рівень ризик-менеджменту в банківському секторі національної економіки, а відтак і його фінансову безпеку.

При формуванні системи ризик-менеджменту в банку одним з ключових напрямків є побудова системи факторів, що можуть вплинути на даний процес. Фактори представлені на рис.1.1 нами поділені на методологічні, організаційні та фактори екзогенного впливу.

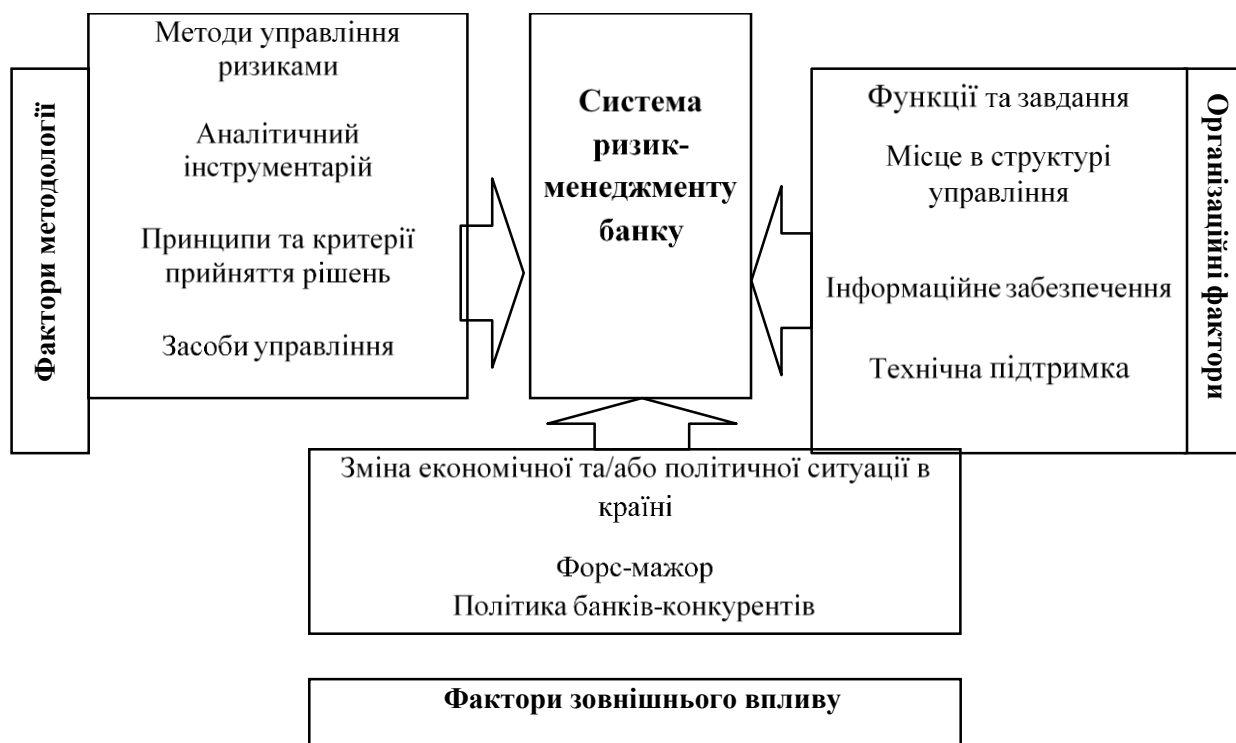

Рис. 1.1. Фактори впливу на систему управління ризиками в банку в системі фінансової безпеки

Джерело: [15]

До першої групи належать визначені банком методи управління ризиками, інструменти аналізу управління ризиками, принципи та критерії прийняття рішень, інструменти управління ризиками.

На функціонування системи управління ризиками також впливають такі організаційні фактори, як чіткість і зрозумілість функцій і завдань, покладених на систему; наявність та наявність інформаційного забезпечення для забезпечення функціонування системи управління ризиками; актуальне, сучасне та постійне технічне забезпечення системи управління ризиками; Керівництво та персонал банку належної якості.

Тому, враховуючи наведені твердження, варто розглянути методи мінімізації основних банківських ризиків (рис. 1.2).

До основних банківських ризиків, на нашу думку, варто віднести кредитний, депозитний ризики, ризик ліквідності, процентний, відсотковий

ризик та інвестиційний ризик. Решта ризиків є складними для аналізу та оцінки та не дають можливості в повній мірі управляти ними.

Вид ризику	Методи оцінки	Методи управління в разі прийняття ризику
Кредитний	Розрахунок ймовірності дефолту позичальника; модель блукаючого дефолту; Z-модель Альтмана оцінка кредитоспроможності позичальника; матриця міграції кредитних ризиків; рейтингові оцінки позичальників; методики бальної оцінки кредитів (PARSER і CAMPARI); множинні моделі ризику портфеля – CreditMetrics, CreditRisk; методи, що пропонуються Базелем	Лімітування, резервування, розподіл ризику шляхом його трансферу (перекладання) на інших учасників економічних відносин у процесі кредитування; диверсифікація, страхування ризику; лобювання корпоративних інтересів; покращення інформаційного забезпечення; гарантія, застава, поручительство
Депозитний	Розрахунок коефіцієнта варіації обсягів депозитних рахунків, виявлення часових трендів; застосування коефіцієнтів нестабільності депозитів за обсягом та кількістю депозитів; Індекс відносної сили; Стохастичний осцилятор	Активізація роботи із залучення клієнтів шляхом розширення та оновлення спектра послуг; впровадження фінансового інжинірингу; матеріального заохочення співробітників банку
Ліквідності	Метод структури коштів; метод оцінки джерел та використання коштів; коефіцієнтний метод (метод показників ліквідності)	Управління активами (загального фонду коштів, розподілу активів, метод заміщення активів та науковий метод); управління пасивами (управління резервною позицією, метод управління кредитною позицією); управління активами та пасивами
Процентний	GAP-аналіз, метод аналізу дюрації, VAR-аналіз, стрес-тестування, математичне моделювання процентного ризику	Хеджування процентного ризику, встановлення лімітів, використання трансфертного ціноутворення
Валютний	Аналіз валютної позиції, метод аналізу дюрації, VAR-аналіз, стрес-тестування, математичне моделювання валютного ризику	Прогнозування змін плаваючих валютних курсів (аналіз часових рядів динаміки курсу валют, технічний аналіз динаміки курсу, фундаментальний аналіз); хеджування; встановлення лімітів; реструктуризація заборгованості; метод самострахування; структурне балансування; метод випередження або відставання

Рис. 1.2. Методи оцінки та мінімізації основних банківських ризиків в системі фінансової безпеки

Джерело : [19]

Як видно з рис. 1.2 «для мінімізації будь-якого ризику банки використовують ряд стандартних методів, таких як, хеджування, страхування, встановлення лімітів на відповідні операції, та специфічні методи, характерні для кожного окремого ризику, що дозволяє в повній мірі створювати підґрунтя для ефективної роботи банку. Ефективність управління ризиками банку в значній мірі визначається наявністю повноцінного інформаційного забезпечення. Доступ банку до зрозумілої, достовірної, своєчасної та вичерпної інформації дозволяє ефективно використовувати усі наявні джерела та приймати оптимальні управлінські рішення, досягати стратегічних цілей банку. Загалом міжнародне рейтингове агентство S&P відносить Україну до групи країн з найбільшими ризиками в банківському секторі. Оцінка ризиків нашої країни підвищена з 8 до 10 – максимального значення: дуже слабке економічне середовище і високий геополітичний ризик» [29].

«Згідно зі звітом департаменту фінансових установ ЄБРР, більшість банків західних країн, насамперед членів ЄС, були зобов'язані повністю перейти на застосування Базеля II, імплементація якого безпосередньо пов'язана з удосконаленням системи управління ризиками та розширенням розкриття інформації. повна та достовірна інформація про діяльність кредитних установ. Організації Метою такої рамкової угоди є реалізація прогресивнішого підходу до нагляду за капіталом і створення стимулів для банків визначати можливі ризики зараз і в майбутньому, а також збільшувати або вдосконалювати спроможність керувати цими ризиками» [30].

Слід зазначити, що імплементація Базеля II потребує коригування чинного законодавства в частині формування спроможності Національного банку України здійснювати професійні судження щодо адекватності систем оцінки внутрішньобанківських ризиків, що посилює залежність комерційних банків від регулятор більш значний.

Окрім розширення управління ризиками та ризик-орієнтованого нагляду, необхідне значне збільшення капітальних ресурсів комерційних банків, оскільки рамкова угода означає значні зміни вимог до капіталу для більшості

банків, що в кінцевому підсумку призведе до відповідних наслідків: нормативи достатності капіталу призведуть до зменшення коштів, спрямованих на цілі кредитування, що, у свою чергу, призведе до зменшення потенційного прибутку.

У рамках зазначеного документа Національний банк України має працювати над створенням бази для впровадження підходів, передбачених Базель III. Серед них підвищення капіталізації банків, розробка оцінки кредитного ризику, удосконалення оцінки операційного ризику, уточнення повноважень самого ЦБ щодо контролю за діяльністю кредитних організацій, підвищення ринкової дисципліни.

«Однак необхідно зазначити, що незважаючи на очевидні переваги Базеля III, які полягають, насамперед, у підвищенні стабільності та надійності банківської системи, корпоративній прозорості, а також наявності стимулів для модернізації внутрішніх систем оцінки ризиків банків, з Єдине ефективне використання, при якому є можливість вивільнити капітал, і модернізація механізму забезпечення фінансової безпеки комерційних банків шляхом реалізації цієї угоди може спричинити за собою ряд проблем, особливо для банків, ресурсна база яких є незначною» [42].

«Варто зазначити, що, незважаючи на всі дискусії щодо імплементації нової Базельської угоди, не можна ігнорувати, що Базель III є результатом роботи із забезпечення міжнародної уніфікації вимог до достатності капіталу для банків, що працюють на міжнародному рівні. А це говорить про те, що ця угода спрямована на банки, які беруть активну участь у функціонуванні світового фінансового ринку. Це обмеження полягає в складності впровадження Базеля III з метою застосування його до різних банків. Банківська система ЄС більш інтегрована у світовий фінансовий ринок, що сприяло створенню Директиви Європейського Союзу щодо вимог до капіталу, яка надає країнам-членам ЄС способи застосування Базеля III. Вітчизняна банківська система відстає від західної не лише за розміром капіталу, а й за розвиненістю ризик-менеджменту. Так, за окремими аналітичними даними,

незалежну службу ризик-менеджменту організовано лише в 40% банків, а в інших функції з управління різними видами ризиків розподілені між підрозділами» [34].

З цього випливає, що для банківської системи України на сучасному етапі її розвитку фактично можливе лише впровадження спрощеного стандартного підходу до оцінки кредитного ризику та базового індикативного підходу до оцінки операційного ризику, який не потребує наявності розширеного система управління ризиками всередині банків, залучення міжнародних рейтингових агентств до оцінки фінансового стану позичальників і, отже, не матиме істотного впливу на вимоги до капіталу банків. Альтернативним варіантом є застосування Базеля III до порівняно невеликої кількості українських банків, діяльність яких безпосередньо пов'язана зі світовим фінансовим ринком. Так існує концепція управління ризиками в США, де нових вимог дотримуються близько двадцяти банків через незначні переваги Базеля II для малих і середніх кредитних установ, особливо в порівнянні зі значними витратами на його впровадження.

У міру розвитку управління ризиками в невеликих банках, що працюють на регіональних фінансових ринках, можна буде застосувати Базель III і до них. Таким чином вдасться підвищити рівень фінансової безпеки найбільших банків України, які вже готові переходити на нові стандарти забезпечення фінансової безпеки, і, враховуючи дисбаланс активів банків, рівень фінансової Безпека України збільшиться, збільшиться вся банківська система країни, яка базується на найбільших і найрозвиненіших банках.

Крім того, використання передових методів визначення достатності капіталу зробить ці банки більш конкурентоспроможними на світовому ринку, оскільки до них пред'являтимуться єдині вимоги, що не менш важливо. Однією з головних перешкод для стандартів Базель II є відсутність комплексної системи управління ризиками.

1.3. Механізм формування фінансової безпеки банків

Для визначення ефективного механізму управління фінансовою безпекою банківської установи доцільно розглянути основні підходи до визначення поняття «механізм управління безпекою банку», які представлені в табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Визначення поняття «механізм управління безпекою банку»

Автор	Визначення
Сідак О. В. [4]	«Сукупність економічних, мотиваційних, організаційних і правових засобів цілеспрямованої взаємодії суб'єктів господарювання та вплив на їхню діяльність, які забезпечують узгодження інтересів взаємодіючих сторін, об'єктів і суб'єктів управління банківської установи»
Герасимович, А. М. [11].	«Сукупність форм, методів, структур і засобів управління, які об'єднані загальною метою та за допомогою яких здійснюється об'єднання й узгодження громадських, групових та окремих інтересів, забезпечуються функціонування й розвиток банку як соціально-економічної системи»
Добрик Л. О. [18] Клименко Т. В. [26]	«Сукупність управлінських рішень та елементів впливу на процес їх розробки й реалізації відносно забезпечення захисту своїх інтересів від будь-якого негативного впливу»

Отже, дослідивши ці підходи, на їх основі можна зробити висновок, що механізм управління фінансовою безпекою банку (МУФББ) – це сукупність фінансово-економічних, фінансово-мотиваційних, фінансово-організаційних та фінансово-правових процедур прийняття управлінських рішень щодо забезпечують захист фінансових інтересів банку, та дають змогу узгодити інтереси взаємодіючих сторін, об'єктів і суб'єктів управління, які спрямовані на своєчасне виявлення, запобігання, нейтралізацію та усунення загроз.

На думку М. М. Єрмошенка «механізм управління фінансовою безпекою має включати економічні закони, цілі та завдання управління, організаційну структуру, принципи управління, методи управління фінансами, управлінський

персонал, управлінську техніку та технології, а також як критерії оцінки ефективності системи фінансового менеджменту» [23].

Клименко Т. В. [18] та Л. О. Добрик [18] «стверджують, що крім інших складових механізму управління існують механізм управління цілями, механізм діагностики стану та механізм прийняття рішень щодо управління фінансовою безпекою дає».

Складовими МУФББ є суб'єкти та об'єкти управління, фінансові інтереси, цілі та завдання управління, принципи та функції управління.

Основним предметом МУФББ є не лише фінансові ресурси (капітал, залучені та залучені кошти), за допомогою яких банк здійснює свою діяльність, а й сфери, які він обслуговує [5].

Наступний елемент механізму – фінансові інтереси. Забезпечення фінансової безпеки банківської системи служить їх захисту. Система фінансових інтересів включає:

- інтереси кредиторів (вкладників, які отримують максимальний прибуток від надання банками позичкового капіталу в тимчасове користування);
- інтереси позичальників (максимізація вигоди або прибутку позичальників за рахунок використання грошової вартості, отриманої від банків на умовах платності та повернення);
- інтереси банків: досягнення банками максимального прибутку від здійснення їх діяльності;
- інтерес центрального банку (стабільність національної валюти);
- інтереси суб'єктів господарювання (повне задоволення потреб економіки в грошовій масі) [8].

Слід зазначити, що ефективне МУФББ вимагає високого рівня гармонізації та узгодження фінансових інтересів підрозділів банку з інтересами навколишнього середовища. Фінансові інтереси при їх неналежному, несвоєчасному або невиконанні можуть стати ризиками, загрозами чи

небезпеками для діяльності банківської установи та перешкодами для реалізації інших інтересів безпеки банку.

«Дотримання ряду принципів є необхідною умовою нормального та ефективного функціонування МУФББ. До основних із них можна віднести принципи єдності дій і засобів досягнення мети суб'єктами управління в рамках реалізації даного механізму, комплексність процесу управління фінансовою безпекою, альтернативність підходів та організаційних рішень у досягненні мети, зв'язок та взаємозалежність елементів МУФББ, гнучкість, наукова комплексність, що передбачає використання лише науково обґрунтованих моделей та підходів в МУФББ» [2].

Проектування системи управління у сфері забезпечення фінансової безпеки банку здійснюється на основі поставленої мети. Науковці по-різному формулюють мету МУФББ:

- по-перше, йдеться про досягнення максимальної функціональної стабільності і навіть створення основи та перспективи зростання незалежно від об'єктивних і суб'єктивних факторів загрози;

- по-друге, йдеться про усунення можливості нанесення шкоди банку чи позбавлення його вигоди, забезпечення його стабільного та максимально ефективного функціонування на даний момент та накопичення достатнього потенціалу розвитку для майбутнього зростання, а також якісне виконання операцій та угод;

- по-третє, безперервне та стабільне збереження стану, який характеризується збалансованістю та стійкістю до впливу зовнішніх та внутрішніх загроз [4].

Тому ефективна політика МУФББ має бути спрямована на план дій, який забезпечує стабільні показники фінансового стану банку як у поточному, так і в майбутньому періодах та виключає можливість виникнення зовнішніх і внутрішніх загроз його безпеці.

До функцій у системі МУФББ належать:

- визначення потенційних проблем, включаючи такі параметри, як ідентифікація проблеми, оцінка її масштабу, визначення факторів, які призвели до виникнення проблеми та можуть погіршити ситуацію;

- усунення проблем – вибір необхідних важелів впливу на них, а також визначення методів їх усунення;

- контроль ефективності – аналіз ефективності вжитих заходів та повторна перевірка наявності цієї проблеми;

- забезпечення ефективного управління фінансами шляхом використання відповідних фінансових інструментів і конкретних методів управління фінансами [6].

Тому, процес проектування МУФББ відповідно до поставленої мети та наявних функцій включає наступні етапи:

1 етап – забезпечення інформаційно-аналітичної роботи банку. Проведення спеціальної інформаційно-аналітичної роботи щодо забезпечення фінансової безпеки банку є необхідною умовою моніторингу та визначення факторів, що впливають на рівень його фінансової безпеки. Функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення є обов'язковим для коректної та оперативної оцінки рівня фінансової безпеки, прогнозування можливих внутрішніх і зовнішніх загроз, а також підтримки достатніх фінансових ресурсів для своєчасного виконання зобов'язань.

2 етап – моніторинг зовнішнього та внутрішнього середовища. У рамках моніторингу ідентифікуються зовнішні та внутрішні загрози. Зовнішні загрози включають несприятливу кон'юнктуру на фінансових ринках, недовіру користувачів і неадекватне регулювання банківської діяльності порівняно з внутрішніми загрозами. На рівень фінансової безпеки впливає недосконалість організації фінансового менеджменту в банку та кваліфікаційного рівня його керівництва та працівників, що призводить до прийняття неефективних управлінських рішень.

3 етап – прогнозування та попередження потенційних ризиків і загроз. Своєчасне виявлення зовнішніх і внутрішніх загроз є основою організації

ефективного процесу забезпечення фінансової безпеки банку. Основними заходами боротьби із зовнішніми та внутрішніми загрозами є впровадження нових методів і технологій обробки та аналізу інформації для оцінки та забезпечення фінансової безпеки окремого банку, а також належного рівня фінансового контролю як за фінансовими ресурсами, так і за операціями, і дії співробітників банку.

4 етап – комплексна діагностика фінансової безпеки банку. Ця фаза є основою для прийняття управлінських рішень, які дають змогу запобігти кризовим ситуаціям. Також ця діагностика оцінює загальну ефективність фінансово-господарської діяльності банку. У результаті отримуються обґрунтовані висновки про поточний рівень фінансової безпеки, основні загрози для діяльності банку та розробляємо оптимальну модель його поведінки в цій ситуації.

5 етап – регулювання фінансової безпеки банку. На цьому етапі здійснюється коригування комплексу заходів з управління фінансовою безпекою банку в залежності від умов діяльності з метою досягнення бажаної ефективності.

6 етап – моніторинг фінансової безпеки банку. Основною метою моніторингу процесу є виявлення відхилень отриманих показників від запланованих і вжиття заходів щодо покращення ситуації. У рамках системи фінансової безпеки банку здійснюється два види контролю. Перший — поточний, який здійснюється відповідно до фактичних результатів виконання завдань. Другий тип є останнім і передбачає оцінку ефективності заходів із забезпечення фінансової безпеки [7].

7 етап – підготовка звіту про стан фінансової безпеки банку та рекомендацій щодо ефективного управління ним. Результатом контролю за фінансовою безпекою банку є формування висновків про стан фінансової безпеки банку та рекомендацій щодо ефективного управління нею. Ці висновки враховуються при коригуванні цілей і завдань управління фінансовою безпекою банку [5].

Тому на основі аналізу методичних підходів на рис. 1.3 представлено МУФББ.

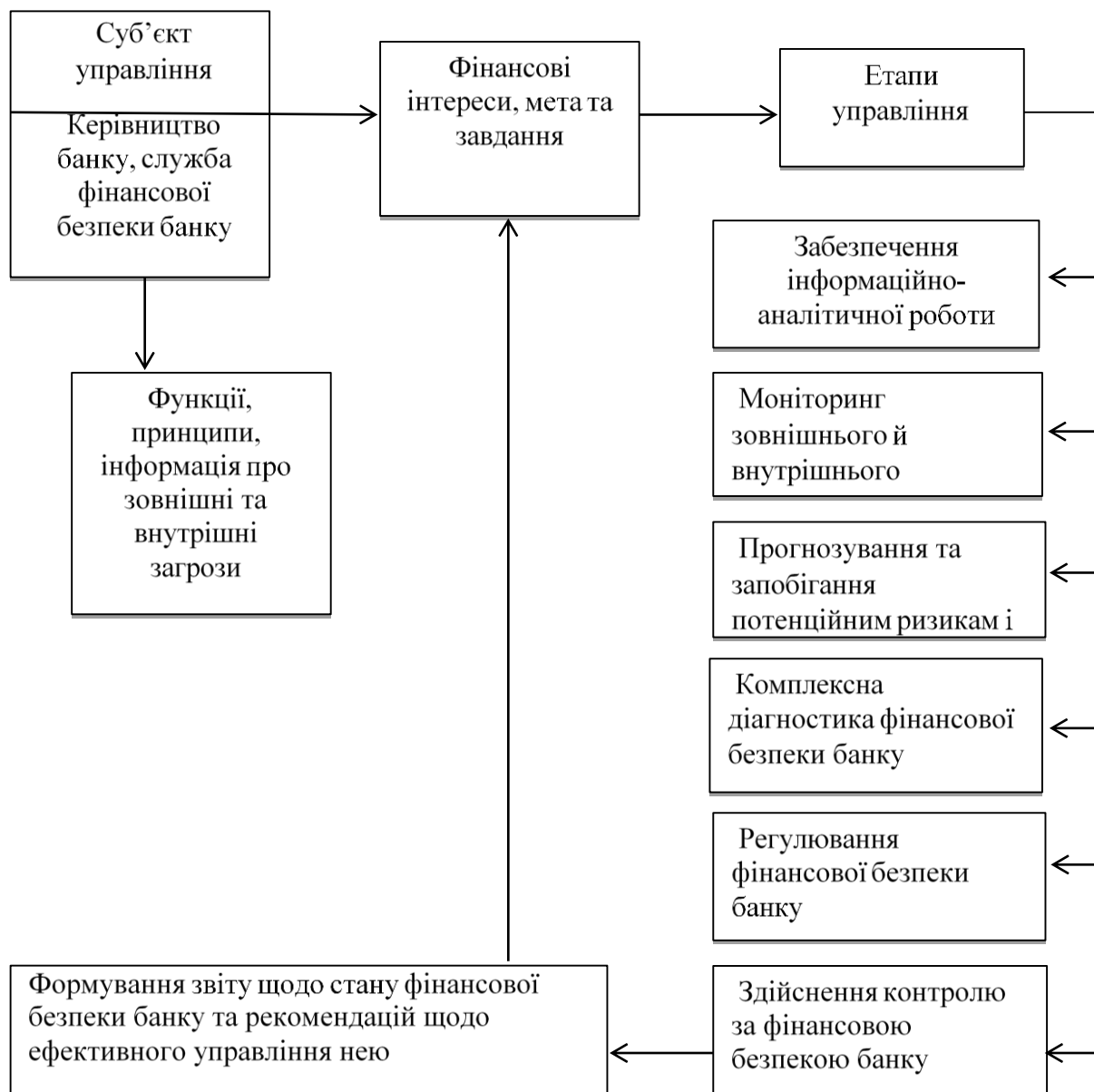

Рис. 1.3. Механізм управління фінансовою безпекою банку

Джерело: [26]

Оскільки саме суб'єкти управління – керівництво банку та служба фінансової безпеки – приймають рішення та відповідають за ефективність процесу управління своєю фінансовою безпекою, формують фінансові інтереси, визначають мету та завдання, які необхідно досягти в процес управління

фінансовою безпекою. Формування цілей базується на функціях і принципах управління, а також інформації про загрози безпеці банку.

Отже, МУФББ – це сукупність фінансово-економічних, фінансово-мотиваційних, фінансово-організаційних та фінансово-правових процедур прийняття управлінських рішень щодо забезпечення захисту фінансові інтереси банку, які дають змогу узгодити інтереси взаємодіючих сторін, об'єктів і суб'єктів управління і спрямовані на своєчасне виявлення, запобігання, нейтралізацію та усунення загроз.

Забезпечення ефективної взаємодії всіх елементів МУФББ дає змогу досягти запланованих результатів банківської діяльності в умовах економічної нестабільності. Важливо, щоб кожен банк вживав узгоджених та обґрунтованих заходів для підтримки належного рівня фінансової безпеки, оскільки фінансова безпека є важливим інструментом у досягненні бізнес-цілей. Разом з тим, деякі питання розробки комплексу методичних засобів МУФББ в цілому, без яких неможливо протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам банківській безпеці, ще не до кінця вирішені, що може бути предметом подальших наукових досліджень.

Висновки до розділу 1

Сутність фінансової безпеки банківської системи полягає в забезпеченні найбільш ефективного використання ресурсного потенціалу, створенні сприятливих умов для реалізації економічних інтересів банківських установ, запобіганні внутрішнім і зовнішнім загрозам банківській системі та створенні умов для його стабільної та ефективної роботи.

Основний напрям фінансової безпеки банків має бути спрямований на підвищення економічної ефективності та мати на меті підвищення обсягів та ефективності використання фінансових ресурсів. Проте є й низка слабких місць, які негативно впливають на боротьбу за безпеку банків.

Забезпечення ефективної взаємодії всіх елементів МУФББ дає змогу досягти запланованих результатів банківської діяльності в умовах економічної нестабільності. Важливо, щоб кожен банк вживав узгоджених та обґрунтованих заходів для підтримки належного рівня фінансової безпеки, оскільки фінансова безпека є важливим інструментом у досягненні бізнес-цілей. Разом з тим, деякі питання розробки комплексу методичних засобів МУФББ в цілому, без яких неможливо протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам банківській безпеці, ще не до кінця вирішені, що може бути предметом подальших наукових досліджень.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ І УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

2.1. Аналіз функціонування банківських установ України в умовах воєнного стану

Банківська система України перебуває під впливом негативних факторів, внаслідок чого кількість банківських установ постійно зменшується. Найбільше потрясіння для банківської системи України сталося у 2017 році: внутрішній ринок покинули 14 банків, на частку яких припадає 1,7% чистих активів банківської системи. Зменшення кількості банків зменшило конкуренцію в галузі та підвищило стабільність.

У 2020 році банківська система України постраждала від пандемії COVID-19. У зв'язку з цим НБУ вжив низку заходів щодо підтримки економіки та зменшення негативних наслідків для банківської системи. Ці заходи включали зниження процентних ставок, розширення лімітів кредитування та інші заходи для забезпечення фінансової стабільності.

Для банківської системи України 2021 рік ознаменувався успішним відновленням, зростанням депозитів населення, збільшенням кредитного портфеля банків та позитивними фінансовими результатами.

У період з 2019 по 2021 рік кількість банків скоротилася на 4 одиниці. Кількість банків з іноземним капіталом у 2020 році зменшилась на 2 одиниці, у 2021 році показник залишився без змін. Кількість банків із 100% іноземним капіталом у період 2019-2021 років не змінилася [37].

У червні 2022 року НБУ відніс АТ “Мегабанк” до категорії неплатоспроможних через істотні порушення щодо оцінки кредитного ризику, інсайдерських кредитів і невиконання плану докапіталізації. У липні 2022 року НБУ ухвалив рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію АТ

«Мегабанк» і АТ «БАНК СІЧ», у лютому 2023 року в АТ «БАНК ФОРВАРД» була введена тимчасова адміністрація. Завдяки реалізації стратегії скорочення капіталу банків, коронакризі та військовим діям кількість банків, що працювали станом на 1 січня 2023 року, становила 67 установ. Таким чином, з кожним роком кількість банків, які мають банківську ліцензію, зменшується.

У 2022 році банкам довелося закрити кожне п'яте відділення. Найбільше скорочення чисельності загонів і особового складу відбулося в Харківській і Донецькій, Київській і Херсонській областях, тобто в регіонах, де велися бойові дії [37].

У 2021 році порівняно з 2020 роком майже всі основні показники банківського сектору України (табл. 2.1) показали зростання: зросли активи банків, розмір капіталу та зобов'язань. Через нестабільну ситуацію в країні попит на кредити впав, але в 2020 році спостерігалася певна стабілізація ситуації. Позитивною тенденцією є зростання зобов'язань за цей період, на що позитивно вплинуло зменшення кількості ненадійних банків та створення умов для належного обслуговування споживачів.

Таблиця 2.1

Динаміка показників стану банківської системи України в 2019–2022 рр.

№ п/п	Показники, млн грн	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
1	Активи	1 493 298	1 822 841	2 053 232	2 032 019
2	Кредитний портфель	1 033 430	960 597	1 065 347	1 092 983
3	Зобов'язання	1 293 377	1 613 381	1 797 718	1 772 726
4	Капітал	199 921	209 460	255 514	259 293

Джерело: побудовано на основі даних Національного банку України

Крім того, банківська система збільшила обсяг капітальної бази в період 2019-2021 років. Темп зростання власного капіталу банків становив 4,77% у 2020 році та 22,06% у 2021 році. Така ситуація пов'язана з тим, що НБУ посилив вимоги до капіталу банків, які спрямовані на підвищення стійкості до потенційних кризових явищ, захист сектора від накопичення системних ризиків і сприяння збереженню фінансової стабільності.

У депозитному портфелі банків переважали кошти фізичних осіб, помітна тенденція їх зростання з 2019 по 2021 рік, а також збільшення питомої ваги коштів компаній. Станом на 1 січня 2022 року в структурі пасивів питома вага засобів суб'єктів господарювання становила 40%, фізичних осіб – 42,3%, у тому числі ресурсів часу – 21,4%. Дуже важливо, що такий приріст вищезазначених показників забезпечили строкові вклади як у національній валюті, так і в іноземній валюті в доларовому еквіваленті. Можливе їх скорочення у зв'язку з військовими діями було на той час вкрай небажаним і становило значну проблему.

У 2020-2021 роках банківський сектор України нарощував активи за рахунок кредитів та операцій з державними цінними паперами. Річні темпи кредитування юридичних осіб у гривні були найвищими за десятиліття. Іпотечні кредити зростали майже вдвічі швидше, ніж споживчі.

За підсумками I півріччя 2022 року банківські установи розпочали адаптацію до роботи в умовах воєнного стану. Так, розмір активів українських банків у II кварталі 2022 року зріс на 3,3%. Таке зростання відбулося за рахунок залишків на рахунках інших банків та депозитних сертифікатів НБУ. Обсяг кредитного портфеля банків почав скорочуватися, а непрацюючі кредити зростали. Вже з 1 червня 2022 року банківські установи почали поступово визнавати кредити непрацюючими через погіршення їх якості внаслідок бойових дій.

Обсяг активів на 1 січня 2023 року склав 2 032 019 млн грн, що на 21 213 млн грн (1,033%) менше, ніж у попередньому році. В умовах скорочення пропозиції кредитів клієнтам вітчизняні банки збільшили розміри вкладень у депозитні сертифікати НБУ та кошти на рахунках в інших банках.

Незважаючи на значні проблеми в кредитній сфері та збільшення проблемних кредитів, кредитний портфель вітчизняних банків збільшився на 27 636 млн грн або на 2,56%. Це пов'язано з тим, що Landesbanken продовжить видавати кредити на окремі програми та проекти у 2022 році. Обсяг чистого гривневого портфеля роздрібних кредитів у 2022 році скоротився на 32,7%,

питома вага непрацюючих кредитів зросла до 38,1% , переважно за рахунок кредитів фізичним особам [37]. Незважаючи на воєнний стан, обсяг коштів клієнтів зростав. Цьому сприяло підвищення процентних ставок за депозитами через підвищення облікової ставки НБУ до 25%. Як наслідок, прискорилося зростання строкових депозитів у гривні. Обсяг приватних коштів у національній валюті збільшився на 31,2%.

На підвищення ліквідності банківських установ також вплинув дозвіл НБУ купувати валюту онлайн для інвестування у депозити, що сприяло збільшенню обсягів строкових депозитів фізичних осіб в іноземній валюті. Отже, збільшення вкладень у депозитні сертифікати НБУ, кошти на рахунках в інших банках, депозити фізичних та юридичних осіб і, зрештою, депозитний портфель свідчить про адаптацію банківських операцій до умов воєнного стану. а також ефективність заходів НБУ щодо стабілізації банківської системи.

Незважаючи на відновлення роботи відділень банків на звільнених територіях, низький попит на банківські послуги та усвідомлення кредитних ризиків суттєво негативно вплинули на фінансові результати (табл. 2.2).

Доходи і витрати банків України за 2019–2022 рр.

Показники, млн грн	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Доходи	243 102	250 171	273 863	357 388
процентні доходи	152 954	147 743	168 746	216 992
комісійні доходи	62 057	70 640	93 162	85 568
результат від переоцінки та від операцій купівлі-продажу	16 225	21 507	-77	43 525
інші операційні доходи	8 147	6 813	7 488	8 097
інші доходи	2 809	2 705	3 175	2 353
повернення списаних активів	909	763	1 370	853
Витрати	184 746	210 445	196 488	332 673
процентні витрати	74 062	62 895	51 097	65 361
комісійні витрати	18 096	24 132	35 186	35 421
інші операційні витрати	11 790	16 405	18 244	17 937
загальні адміністративні витрати	62 936	69 437	78 293	82 281
інші витрати	2 379	2 728	3 855	5 529
відрахування в резерви	10 714	31 037	3 448	118 809
податок на прибуток	4 769	3 811	6 364	7 335
Чистий прибуток (збиток)	58 356	39 727	77 376	24 716

Джерело: побудовано на основі даних Національного банку України

Порівнюючи роботу банків до війни, можна побачити, що платоспроможні банки України у 2021 році отримали чистий прибуток у розмірі 77,376 млн грн, що майже вдвічі більше, ніж у 2020 році (39,727 млн грн) та на 33% більше, ніж у 2019 році (58 356 млн. грн.) [6].

«Станом на 1 січня 2022 року із 71 платоспроможного банку 66 були прибутковими та отримали чистий прибуток у розмірі 77,9 млрд грн, чим покрили збитки п'яти банків на загальну суму 0,4 млрд грн. Прибутки банківського сектору сконцентровані: на п'ять найприбутковіших банків припадає 67% усіх прибутків» [37].

Рентабельність активів банківського сектору України за 2019-2021 роки зросла з 29,19% до 30,32% (рис. 2.1). Рентабельність активів у 2019 році становила 3,91%, у 2020 році – 2,08%, у 2021 році – 3,77%. Тобто вітчизняна банківська система до 2022 року ефективно функціонувала та сприяла стабілізації економіки країни.

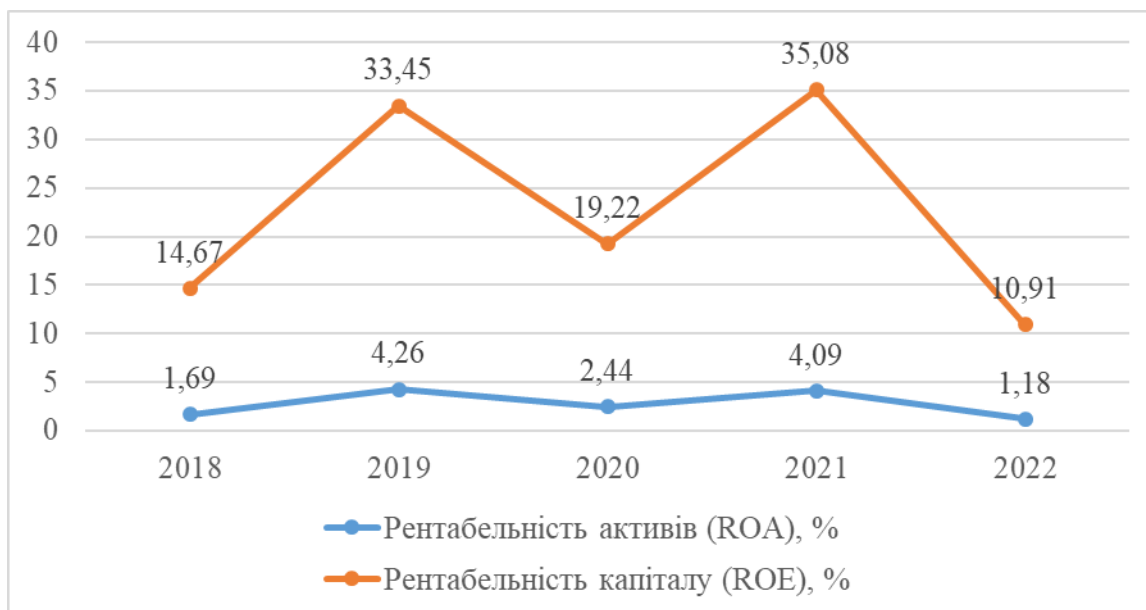

Рис. 2.1. Динаміка рентабельності активів та капіталу банків України протягом 2018–2022 рр.

Джерело: побудовано на основі даних Національного банку України

«Проте вітчизняні банки вже зафіксували через війну негативний фінрезультат у 4,6 млрд грн у першому півріччі 2022 року. У другому кварталі 2022 року чистий збиток банківського сектору сягнув майже 4,5 млрд грн. Станом на 1 липня 2022 року із 68 платоспроможних банків 47 банків були прибутковими з чистим прибутком 10,0 млрд грн, 21 – збитковими зі збитком 14,6 млрд грн» [37].

Банківська система зазнала збитків у першому півріччі 2022 року. Значним фактором, що вплинув на фінансові результати, стало збільшення резервів на очікувані кредитні збитки та зниження попиту на кредити. Попри збільшення прибутків від валютних операцій, що суттєво підтримало зростання операційних доходів, деякі вітчизняні банки залишалися збитковими.

Незважаючи на поступове відновлення попиту на банківські продукти, він суттєво впав порівняно з початком військової агресії, що остаточно обмежило комісійні доходи банків. Позитивним фактором, який вплинув на фінансові показники банків, стало значне зростання операційних результатів

банків – чистий операційний прибуток зріс на 78% у 3 кварталі 2023 року порівняно з відповідним кварталом 2022 року.

Відтак у 2022 році банківський сектор отримав чистий прибуток у розмірі 24 716 млн грн: із 67 платоспроможних банків прибутковими були 46 установ. Зменшення чистого прибутку в цілому по банківському сектору склало 52 660 млн грн або 68,05 % [37]. Позитивний фінансовий результат досягнуто за рахунок збереження високої операційної ефективності. У структурі доходів банків зросли процентні доходи (на 28,59%) та результат від переоцінки та продажу (більш ніж у п'ять разів). Серед витрат найвищі темпи зростання зафіксували відрахування з резервів; у 2022 році порівняно з 2021 роком зросли на 3345,73% або в 34,46 рази.

«На рентабельність портфеля активів банку істотно негативно вплинуло скорочення обсягу кредитів (за винятком державних банків для окремих проектів), але це було частково компенсовано результатами валютних торгів і переоцінкою цінних паперів» [36]. Зокрема, позитивна переоцінка ОВДП з прив'язкою до курсу долара через коригування курсу гривні.

У результаті рентабельність активів банківського сектору у 2022 році склала 10,91%, що на 68,89% нижче рівня минулого року. Незважаючи на різке падіння прибутковості, вітчизняна банківська система продемонструвала стійкість до викликів, пережила майбутній період з найменшими збитками та адаптувалася до нових умов роботи.

Продовження війни посилює більшість банківських ризиків. В першу чергу це стосується процентного, ринкового, кредитного та операційного ризиків. Більшість банківських установ під час війни були змушені переорієнтувати власні бізнес-моделі на отримання прибутку, враховуючи зважений підхід до управління ризиками.

Кредитний ризик залишається найбільшим ризиком. «Триває процес регулярної перевірки якості кредитного портфеля та виявлення додаткових кредитних ризиків. За даними НБУ, вплив проблем з електропостачанням на кредитні втрати від поточної кризи становить 30%» [37]. Це також негативно

впливає на економічну діяльність клієнтів банків, позначається на операційних грошових потоках компаній та доходах населення.

Отже, загальне зниження ділової активності та обмежений попит на банківські послуги, зокрема кредити, і надалі негативно впливатимуть на прибутковість банків. Поступовий вплив економічної кризи на економіку країни і, зокрема, на діяльність клієнтів банку в кінцевому результаті відобразиться на обсягах банківських послуг, що може призвести до скорочення кількості учасників банківського сектора.

Військова агресія та збільшення внутрішніх і зовнішніх ризиків для банківського сектора внаслідок цього сприяли розробці НБУ заходів щодо підтримки банків. Серед них проект запровадження мораторію на скорочення мережі відділень державних банків на час війни; «POWER BANKING» – проект безперервності надання фінансових послуг; розробка державних програм кредитної підтримки; Розробка та впровадження заходів щодо підтримки ліквідності банківської системи; Регуляторні заходи щодо забезпечення рівноваги на валютному ринку; Реалізація проекту по боротьбі з кібершахрайством тощо.

Тому дослідження ефективності функціонування банківських установ України в умовах воєнного стану потребує комплексного підходу, який має враховувати сукупність факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Врахування можливих ризиків та своєчасне реагування на потенційні загрози вбереже банківський капітал від втрат та дасть подальші напрямки пошуку джерел прибутковості банківського бізнесу.

У результаті дослідження сучасного функціонального стану банківського сектору України встановлено, що стабільність банківської системи від початку військових дій до сьогодні зумовлена значним збільшенням обсягів банківського бізнесу. у 2021 році: кредитний та депозитний портфелі, інвестиції, операції з цінними паперами. Все це забезпечило однозначно позитивний фінансовий результат і високу прибутковість порівняно з попередніми роками.

Позитивні результати банківського сектору у 2021 році дозволили закласти основи фінансової стабільності для початкових потрясінь та подальшої трансформації банківського бізнесу. Активна адаптація бізнес-моделей банків до несприятливих умов воєнного часу за підтримки Національного банку України дозволила досягти у 2022 році загального позитивного фінансового результату та позитивних показників прибутковості. Проте, незважаючи на загальну прибутковість банківського сектору, значна частка банків залишається збитковою і може бути визначена регулятором як проблемна. Банки продовжують стикатися з рядом загроз, таких як збільшення кредитного ризику, збільшення потреби в ліквідності, збільшення валютного ризику та збільшення витрат на забезпечення безпеки та функціональності банків.

У результаті банківська система України швидко адаптувалася до умов тривалої війни, є стабільною та прибутковою. Цього вдалося досягти завдяки проведеним у попередні роки реформам, реструктуризації банківських бізнес-моделей та своєчасним діям НБУ. Подальше функціонування банківського сектору України залежить від довгострокової стабільності фінансової системи, збереження довіри клієнтів і здатності підтримувати операційну ефективність і прибутковість.

2.2. Аналіз стану фінансова безпека банківського сектору України

Аналіз практики застосування національних стандартів показує, що якщо перша ознака в Україні виражена повною мірою, то друга має виключно рекомендаційний характер і ще не до кінця регламентована. Спочатку розглянемо основні показники банківського сектору України за 2018-2022 роки (табл. 2.3).

Основні показники банківського сектору України за 2018-2022 роки

	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Кількість діючих банків	77	75	73	71	67
Загальні активи	1 911	1 982	2 206	2 358	2 717
у т. ч. в іноземній валюті	779	718	746	679	819
Кошти суб'єктів господарювання	430	525	681	800	943
у т. ч. в іноземній валюті	150	191	233	233	317
Кошти фізичних осіб	508	552	682	727	934
у т. ч. в іноземній валюті	241	238	285	270	340

Джерело: сформовано на основі даних Національного банку України

У звільнених регіонах банки відновили мережу, хоча загальна кількість відділень у країні зменшилася. Фінансові установи зберегли довіру інвесторів, оскільки доходи клієнтів залишалися переважно на поточних рахунках, а строкові депозити та чисті активи зросли. Попит на позики був слабким, дефолти по кредитах були погашені, а чистий кредитний портфель скоротився. Збільшення активів відбувається переважно за рахунок збільшення вкладень у депозитні сертифікати НБУ та вкладень в інші фінансові установи. Також зросла сума непрацюючих кредитів, а також процентні та комісійні доходи.

Аналіз показав, що хоча кількість банків у 2022 році зменшилася (рис. 2.2), банківський сектор функціонує стабільно, незважаючи на атаку Росії. Комплексна оцінка рівня фінансової безпеки банків має враховувати поточний стан справ і розвиток різних сфер їх діяльності. Проте існують відмінності в наукових методах, які НБУ та інші фінансові установи та незалежні експерти використовують для моніторингу своїх операцій, що вимагає не лише різних наборів показників для оцінки фінансової безпеки, а й різних цільових стандартів для використання.

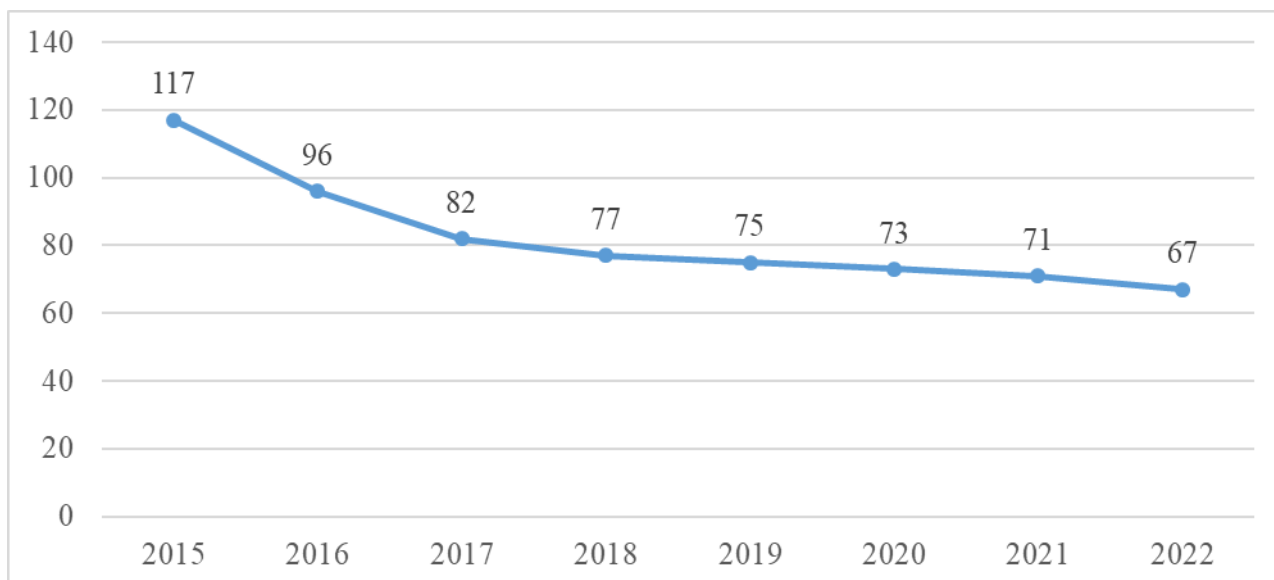

Рис. 2.2. Динаміка діючих банків в Україні протягом 2018–2022 роки

Джерело: побудовано на основі даних Національного банку України

Рекомендації щодо методики розрахунку рівня фінансової безпеки в Україні [3] призводять до певних позитивних змін у розвитку механізму забезпечення безпеки українських банків. Крім того, банки повинні дотримуватися нормативів при розрахунку основних економічних показників. Отже, можна зробити висновок про відсутність цілісної системи показників та показників підвищення їх фінансової безпеки. Тому з метою створення ефективної системи забезпечення фінансової безпеки банків проведемо аналіз фінансової безпеки банків (табл. 2.4).

Основні індикатори фінансової безпеки банківського сектору за 2018–2022 роки

Порогове значення	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, %					
50	52,85	48,36	41,00	30,02	30,01
Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, %					
100	117,04	83,4	68,4	61,9	48,60
Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %					
25	28,2	26,9	27,3	23,48	33,4
Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, разів					
3	3,8	3,8	3,3	3,5	3,6
Рентабельність активів, %					
1-1,15	1,66	4,72	2,93	3,81	0,29
Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань					
90	0,93	0,94	0,86	0,89	0,87
Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, %					
30	60,5	61,4	53,9	59,4	53,2

Джерело: розраховано за даними Національного банку України

Дані табл. 2.4 можна використати для виділення основних загроз, характерних для банківського сектору української економіки. У результаті «частка прострочених кредитів у загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам», має тенденцію до зменшення. Динаміка показника «співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті» протягом аналізованого періоду знижувалася, що спочатку дестабілізуюче впливає на рівень безпеки банківської системи. Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків у період 2018-2022 років перебувала в задовільному діапазоні значень, що свідчить про зростання кредитної активності в банках. Згідно з розрахунками, значення показника «Співвідношення довгострокових кредитів і депозитів» було вище критичного протягом усього періоду аналізу.

Фактичні значення показника «Рентабельність активів» за останні роки значно вищі, тобто рівень безпеки абсолютно небезпечний. Критичне значення показника «Частка активів п'яти найбільших банків у загальних активах

банківської системи» становить 60%, ми спостерігаємо щорічне зростання значення, це пов'язано з домінуванням державних банків у банківській системі.

Переходимо до розрахунку інтегрального показника фінансової безпеки банків за ваговими коефіцієнтами табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Розрахунок інтегрального індикатора фінансової безпеки банків України за 2018–2022 роки

Ваговий коефіцієнт	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, %					
0,1510	0,026	0,029	0,034	0,046	0,047
Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, %					
0,1425	0,93	0,736	0,384	0,319	0,1944
Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %					
0,1371	0,24	0,84	0,908	1	0,664
Співвідношення довгострокових кредитів та депозитів, разів					
0,1487	0,16	0,16	0,18	0,17	0,17
Рентабельність активів, %					
0,1496	0,924	0,1483	0,428	0,1837	0,716
Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань					
0,1359	0,91	0,92	0,81	0,85	0,83
Інтегральний індикатор фінансової безпеки	0,483	0,432	0,438	0,397	0,422

Джерело: розраховано на основі даних Національного банку України

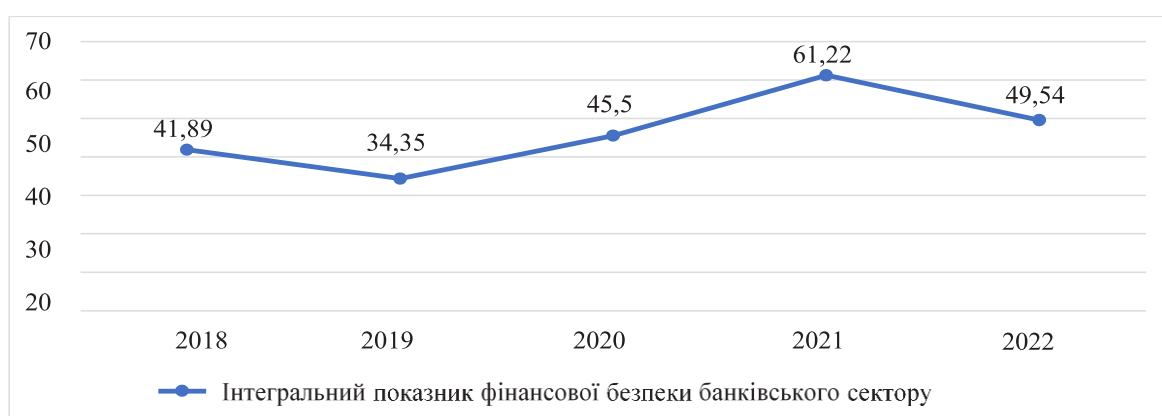

Рис. 2.3. Динаміка інтегрального індикатора фінансової безпеки банків України протягом 2018–2022 роки

Джерело: побудовано на основі даних Національного банку України

Отже, система індикаторних показників, підтверджена аналітичними розрахунками та кількісно виразна, дає змогу заздалегідь сигналізувати про небезпеку та розробляти превентивні заходи та заходи реагування з точки зору забезпечення фінансової безпеки на макро- та мікроекономічному рівнях.

2.3. Оцінка діяльності банку в системі фінансової безпеки

З метою оцінки стану фінансової безпеки банку, проведемо аналіз активів та кредитного портфеля досліджуваного АТ КБ «ПриватБанк», що представлено в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Активи АТ КБ «ПриватБанк» за 2020-2022рр, млн.грн.

Активи	2020	2021	2022	Відхилення	
				Абсолютне	%
Грошові кошти та їх еквіваленти та обов'язкові резерви	49911	52835	96380	46469	93,1
Заборгованість банків	25059	26243	103837	78778	314,4
Кредити та аванси клієнтам	55021	68218	68084	13063	23,7
Інвестиційні цінні папери	221661	222277	239752	18091	8,2
Інші активи	30873	31723	32543	1670	5,4
Усього активів	382525	401296	540596	158071	41,3

Джерело: розраховано на основі даних АТ КБ «ПриватБанк»

У 2021 році обсяг наданих клієнтам кредитів зріс на 13 197 млн. грн (на 24%) порівняно зі стабілізацією кризової ситуації в країні у 2020 році, спричиненої епідемією COVID-19. Активи зросли на 18 771 млн грн або на 4,9%, що пов'язано із залученням клієнтів та збільшенням обсягів інвестиційних цінних паперів. У 2022 році порівняно з 2021 роком відбулося зменшення кредитного портфеля на -134 млн грн (на 0,2%), але за цей період

заборгованість банків у вигляді їх кредитів зросла на 77 594 млн грн (на). У результаті активи також зросли на 139 300 млн грн (на 34,7%). Також у 2022 році грошові ресурси значно зросли на 82,4% або на 43 545 млн грн, що пов'язано із зобов'язаннями Банку підтримувати належний рівень ліквідності у зв'язку з воєнним станом в країні.

На рис. 2.4 представлено динаміку зростання кредитного портфеля та активів АТ КБ «ПриватБанк».

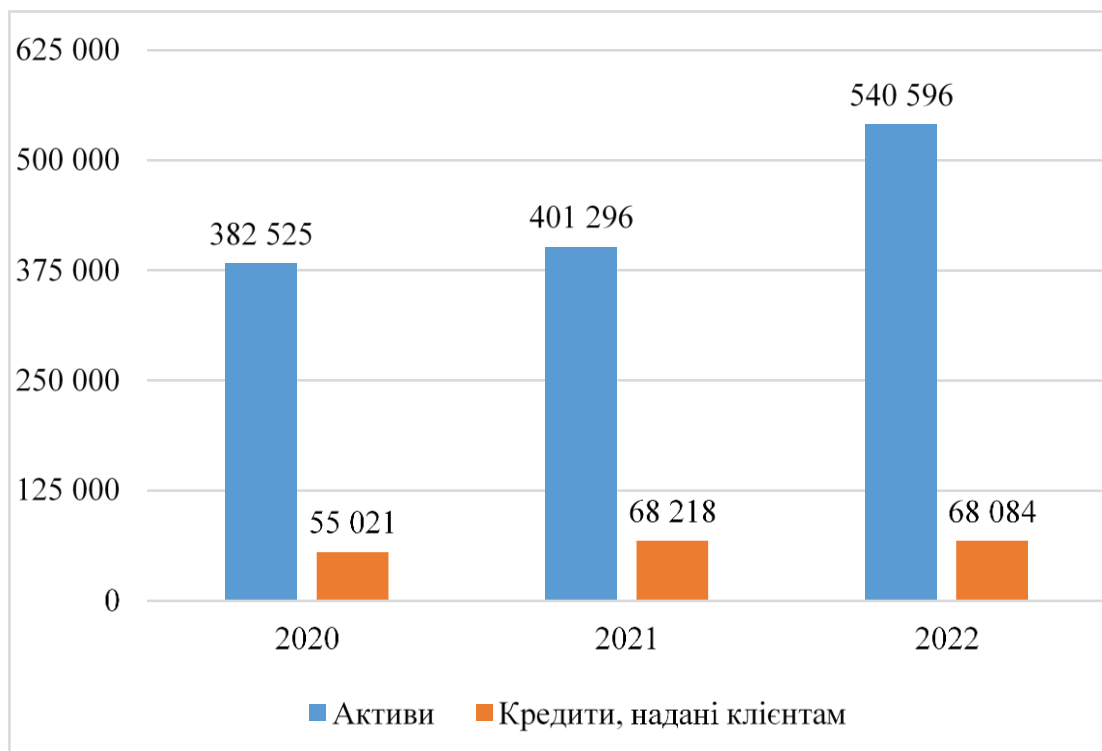

Рис. 2.4. Динаміка кредитів та загальної суми активів КБ «ПриватБанк»

Джерело: побудовано на основі даних АТ КБ «ПриватБанк»

З рис. 2.1. видно, що вартість кредитів зростає повільніше, ніж вартість активів. Невеликий розмір кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк» пояснюється тим, що банк пропонує багато короткострокових споживчих кредитів і на невеликі суми.

Проаналізуємо, яку частину кредитного портфеля займає в структурі активів банку (табл. 2.7).

Кредитний портфель в структурі активів АТ КБ «Приват Банк», %

Активи	2020	2021	2022	Відхилення
Грошові кошти та їх еквіваленти та обов'язкові резерви	13,0	13,2	17,8	4,8
Заборгованість банків	6,6	6,5	19,2	12,6
Кредити та аванси клієнтам	14,4	17,0	12,6	-1,8
Інвестиційні цінні папери	57,9	55,4	44,3	-13,6
Інші активи	8,1	7,9	6,0	-2,1
Усього активів	100,0	100,0	100	0

Джерело: розраховано на основі даних АТ КБ «ПриватБанк»

З табл. 2.7 видно, що частка кредитного портфеля в активах банку за останні три роки становила 12-17%, у 2021 році вона зросла на 2,6% порівняно з 2020 роком, через нестабільну економічну ситуацію в Україні, яка є одним збитковим платоспроможності вказує чисельність населення. Також слід зазначити, що значну частину в структурі активів становлять інвестиційні цінні папери, на які припадає 57,9% загальних активів АТ «КБ «ПриватБанк» у 2020 році та 44,3% у 2022 році. Слід зазначити, що структура активів суттєво змінилася у 2023 р. у бік збільшення питомої ваги банківських кредитів з 6,5% у 2021 р. до 19,2% у 2022 р. Питома готівкова частка також зросла з 13,2% до 17,8%. Усе це ще раз підтверджує, що у 2022 році банк націлений на збереження ліквідності, а не на прибутковість (рис. 2.5).

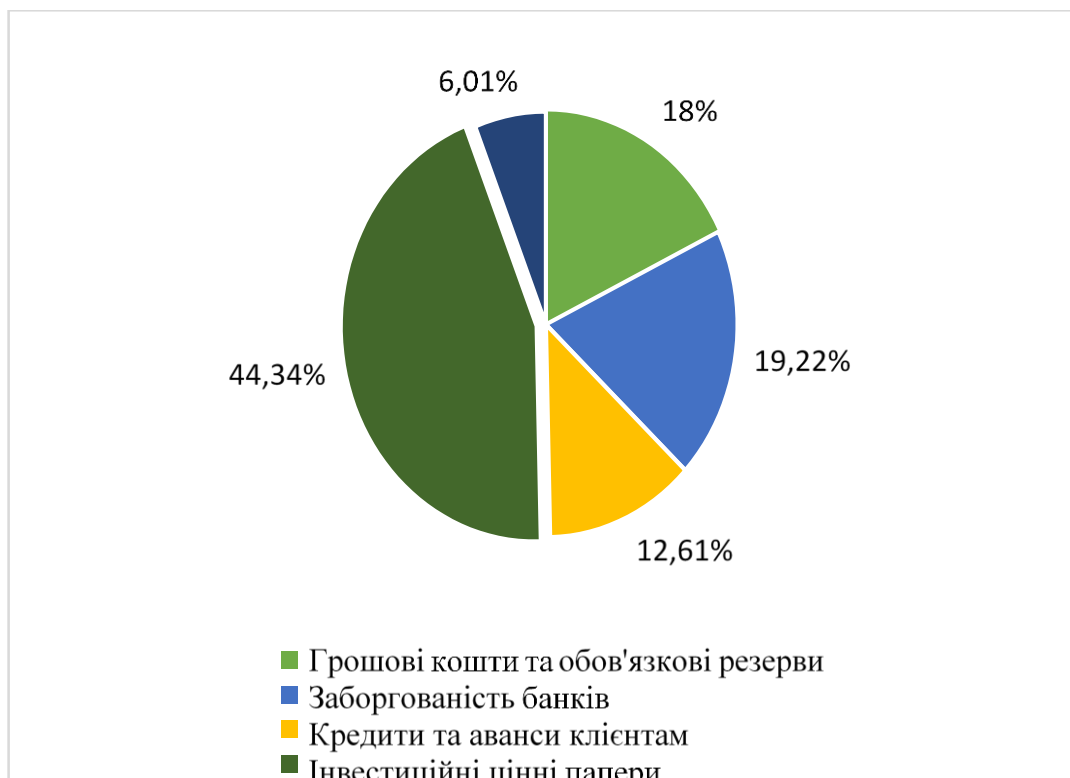

Рис. 2.5. Структура активів АТ КБ «ПриватБанк» за 2022 рік

Джерело: побудовано на основі даних АТ КБ «ПриватБанк»

Проаналізувавши структуру активів АТ КБ «ПриватБанк», можна сказати, що вона не зовсім відповідає стандартам, оскільки інвестиційна діяльність зазвичай не займає такої великої частки, оскільки вона недостатньо розвинена в українському банківському секторі. В інших банках кредитний портфель займає велику частку. Це можна пояснити тим, що при націоналізації банку облігації були отримані за рахунок внутрішньої державної позики, яка сьогодні формує інвестиційний портфель.

Основним сегментом орієнтації банку є населення, оскільки в кредитному портфелі він займає значну частину кредитів, виданих фізичним особам. (рис. 2.6).

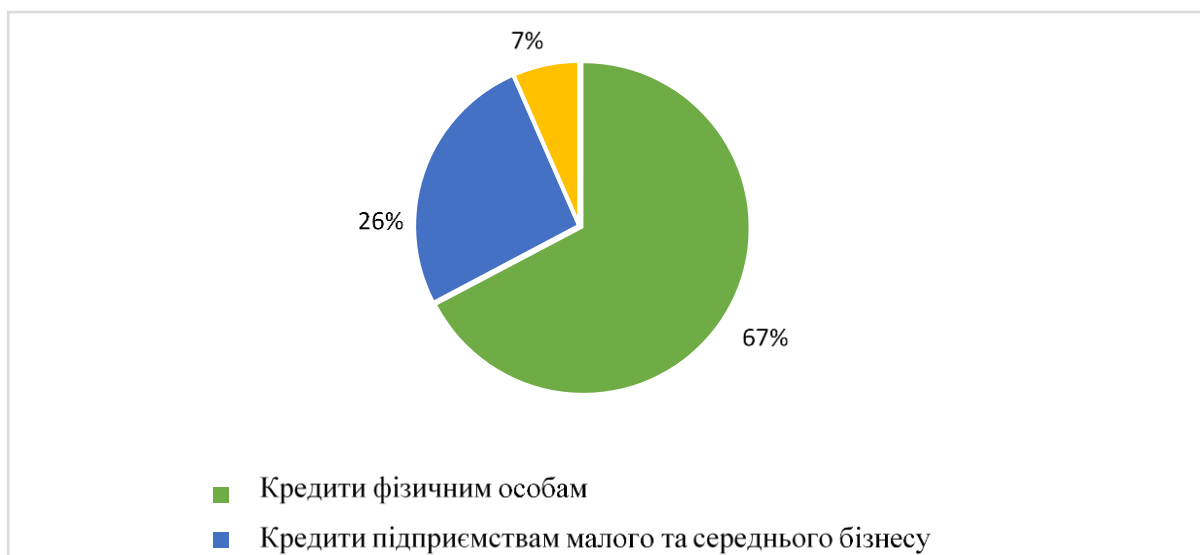

Рис. 2.6. Структура кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк» у 2022 році, %

Джерело: побудовано на основі даних АТ КБ «ПриватБанк»

З рис. 2.6 можна побачити, що кредити фізичним особам становили 67% кредитного портфелю банку в 2022 році, а решта 32% припадає на середній і корпоративний сектори. Проаналізувавши показники табл. 2.3, виявилось, що за 2020-2022 роки кредитний портфель зріс на 60% – з 50 855 млн грн до 81 390 млн грн.

Станом на 31.12.2022 банки виконали вимоги Національного банку України щодо коефіцієнта платоспроможності регулятора (Н2) (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Аналіз достатності регулятивного капіталу АТ КБ «Приват Банк»

Показник	2020	2021	2022
Регулятивний капітал, млн грн	19 224	40 843	54524
Коефіцієнт достатності капіталу, %	19,98	18,33	23,78

Джерело: розраховано на основі даних АТ КБ «ПриватБанк»

Враховуючи мінімальне значення нормативу платоспроможності 10%, можна стверджувати, що на кінець 2022 року аналізований банк виконував встановлене значення. При цьому регулятивний капітал банку збільшився.

Коефіцієнт нормативної платоспроможності банку (Н2) у 2022 році становив 23,78%, що на 13,78% вище ліміту, встановленого НБУ, та середніх значень цього нормативу для банківської системи України.

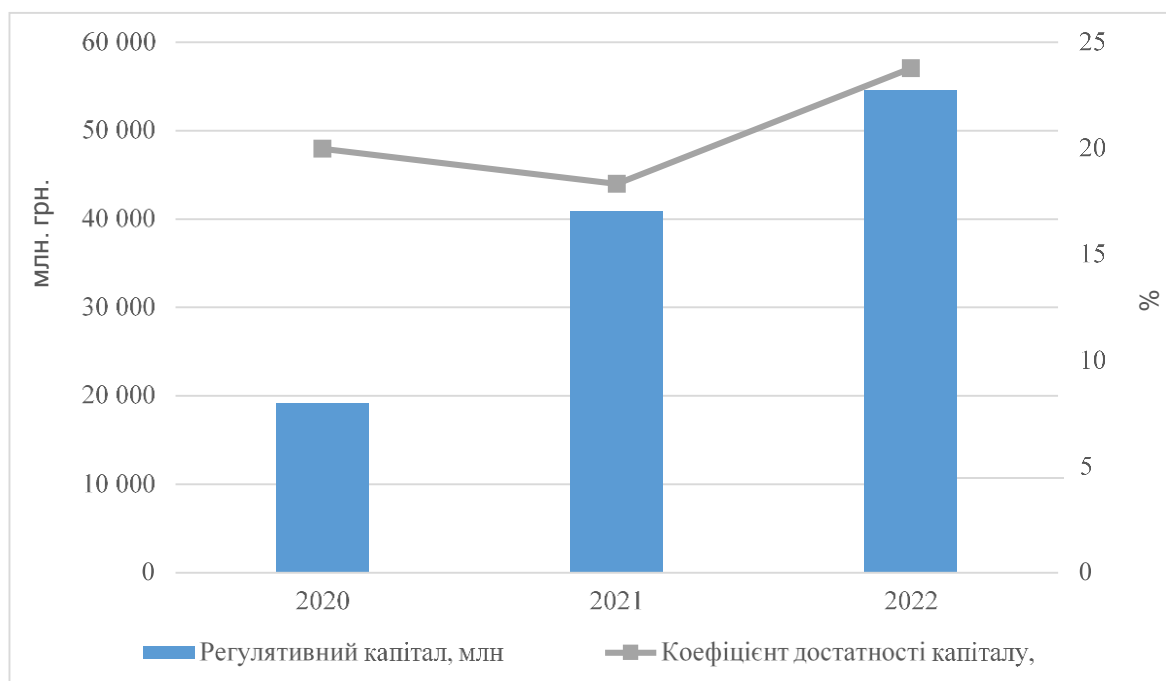

Рис. 2.7. Аналіз достатності регулятивного капіталу АТ КБ «Приват Банк»

Джерело: побудовано на основі даних АТ КБ «ПриватБанк»

З рис. 2.7 бачимо, що зріс норматив регулятивного капіталу. Це сталося завдяки посиленню вимог Національного банку України та запровадженню комерційними банками ефективних антикризових заходів.

На 2022 рік норматив регулятивного капіталу АТ КБ «ПриватБанк» становив 54,52 млрд грн, що значно перевищує ліміт НБУ в 200 млн грн. Таким чином, АТ КБ «ПриватБанк» у першому півріччі повністю виконав вимоги НБУ і має дуже високу маржу за цим нормативом.

Таким чином, АТ КБ «ПриватБанк» підтверджує постійне дотримання банком нормативів достатності капіталу, що свідчить про стабільність та добрий фінансовий стан банку.

Згідно з інформацією Національного банку України, отриманою в результаті оцінки стійкості банку в поточному році, АТ КБ «ПриватБанк» у 2022 році не потребує (недостатнього) капіталу.

Для оцінки фінансової стійкості слід використовувати показники (індикатори) прибутковості, ліквідності та рентабельності. Розрахунок цих показників для АТ КБ «ПриватБанк» наведено в табл. 2.9.

Таблиця 2.9

**Розрахунок показників ефективності та рентабельності АТ КБ
«ПриватБанк», %**

Показник	2020	2021	2022
Чиста процентна маржа	7,4	8,7	9,8
Рентабельність активів (ROA)	7,2	8,8	6,3
Рентабельність капіталу (ROE)	46,7	58,2	48,6

Джерело: розраховано на основі даних АТ КБ «ПриватБанк»

Усі показники прибутковості АТ «КБ «ПриватБанк» у 2022 році знизилися порівняно з 2021 роком, але тенденція позитивна. Оскільки у 2022 році чиста процентна маржа значно зросла, це свідчить про покращення процентної політики банку в кредитно-депозитному бізнесі.

Рентабельність активів (ROA) дозволяє оцінити ефективність управління банківською установою, про що свідчить ефективне управління активами банку. Оптимальне значення норми – від 1% і більше.

Те саме стосується рентабельності капіталу. Оптимальне значення ROE становить 5% і більше. ПриватБанк перевищив це значення в кілька разів – 48,6% у 2022 році.

Отже, підсумовуючи, можна сказати, що фінансова стійкість банку досить висока, оскільки практично всі показники, що характеризують фінансову стійкість банку, відповідають нормативним значенням навіть в умовах воєнного стану та нестабільної економіки.

Висновки до розділу 2

Позитивні результати банківського сектору у 2021 році дозволили закласти основи фінансової стабільності для початкових потрясінь та подальшої трансформації банківського бізнесу. Активна адаптація бізнес-моделей банків до несприятливих умов воєнного часу за підтримки Національного банку України дозволила досягти у 2022 році загального позитивного фінансового результату та позитивних показників прибутковості. Проте, незважаючи на загальну прибутковість банківського сектору, значна частка банків залишається збитковою і може бути визначена регулятором як проблемна. Банки продовжують стикатися з рядом загроз, таких як збільшення кредитного ризику, збільшення потреби в ліквідності, збільшення валютного ризику та збільшення витрат на забезпечення безпеки та функціональності банків.

Усі показники прибутковості АТ «КБ «ПриватБанк» у 2022 році знизилися порівняно з 2021 роком, але тенденція позитивна. Оскільки у 2022 році чиста процентна маржа значно зросла, це свідчить про покращення процентної політики банку в кредитно-депозитному бізнесі.

Отже, підсумовуючи, можна сказати, що фінансова стійкість банку досить висока, оскільки практично всі показники, що характеризують фінансову стійкість банку, відповідають нормативним значенням навіть в умовах воєнного стану та нестабільної економіки.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСОКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ І УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1. Зарубіжний досвід механізму розвитку управління забезпеченням фінансової безпеки банківського сектору

Стан банківського сектору є своєрідним індикатором економічної ситуації будь-якої країни. Сучасні умови функціонування банківської системи у світі характеризуються нагромадженням ризиковості та нарощенням турбулентності, що призвело до поширення руйнівних тенденцій у міжнародному фінансовому середовищі та світовій економіці в цілому.

Стабільність функціонування банківського сектору в значній мірі залежить від діяльності самих банків – їх раціональної та ефективної ринкової політики, а також від економічної кон'юнктури, визначальною можливістю для нормального функціонування банку. Разом з тим важливу роль в забезпеченні стійкості банківського сектору відіграє діяльність регулюючих органів. Забезпечення стійкості – це глибинна проблема, пов'язана з прогресивним розвитком банківського сектору в контексті завдань національної економіки. Динаміка розвитку банківського сектору України в контексті світового представлена в табл. 3.1.

Наведені в таблиці дані свідчать про загальносвітову тенденцію до зниження кількості банків у провідних країнах світу за десятирічний період, при цьому, найбільш суттєве зниження спостерігається у Нідерландах (- 54,23%), Росії (- 37,31%) і США (- 26,31%). Позитивною тенденцією є зниження концентрації перших десяти країн у світовій банківській системі [39].

Слід звернути увагу на входження України в десятку світових країн-лідерів за кількістю банківських установ.

Таблиця 3.1

Групування країн-лідерів за кількістю банківських установ у 2004-2014рр.

Країна	2010 рік		Країна	2020 рік	
	од.	% до загальної кількості		од.	% до загальної кількості
США	7556	47,92	США	5568	43,04
Італія	788	5,0	Італія	697	5,39
Нідерланди	461	2,92	Великобританія	317	2,45
Великобританія	346	2,19	Німеччина	276	2,13
Швейцарія	338	2,14	Швейцарія	275	2,13
Франція	326	2,07	Франція	269	2,08
Індія	296	1,88	Нідерланди	211	1,63
Німеччина	252	1,6	Китай	192	1,48
Іспанія	183	1,16	Україна	163	1,26
Разом	11795	*	Разом	8751	*
% до загальної кількості країн	*	74,8	% до загальної кількості країн	*	67,64

Джерело: [31]

Під час порівняльного аналізу фінансових показників банківського сектору країн світу встановлено, що обсяг депозитних операцій в Україні має низький рівень, котрий не дозволяє позитивно окреслювати перспективи виходу на міжнародний ринок з ефективною депозитною політикою. Показник «частка кредитів в комерційних банках до ВВП» демонструє позитивну динаміку, але враховуючи його рівень можна говорити про суттєве погіршення кредитної політики вітчизняних банківських установ через низьку якість інвестицій.

Міжнародний поділ праці та інтернаціоналізація виробництва зумовили участь національних економік у світовій економічній системі, яка регулюється на рівні міждержавних економічних організацій за пріоритету економічних, а не адміністративних регуляторів. Тому процеси глобалізації стосуються не тільки самих регульованих економічних відносин, але й інструментів державного впливу на них[10]. Банківський сектор України знаходиться на

початковому етапі розвитку, але поступово набирає обертів в умовах нарощення турбулентності зовнішнього середовища та необхідності стати рівноправним членом світового фінансового співтовариства. А отже, актуалізується питання ґрунтовного дослідження методологічних засад формування системи регулювання банківського сектору розвинутих країн задля прогресії вітчизняної практики створення умов для стабільного розвитку національної банківської сфери.

«В даний час основними тенденціями розвитку системи регулюючих органів у світовому банківському секторі є розширення повноважень регуляторів, посилення функцій контролю і нагляду, а також підвищення рівня координації політики, що реалізується і реформ на тлі розширення складу країн, які беруть участь у регулюванні. За період з початку фінансової та економічної кризи у 2008 році в структурі регулюючих органів стався ряд змін: було створено нову Раду фінансової стабільності Financial Stability Board (FSB) як правонаступника Форуму фінансової стабільності Financial Stability Forum (FSF), яка тепер включає всі країни Двадцятки, колишніх членів Форуму, а також Іспанію і Європейську комісію. Також розширено склад країн-учасників Технічного комітету IOSCO, Базельського комітету з банківського нагляду» [13].

Іншою важливою тенденцією в регулюванні на світових фінансових ринках стало істотне підвищення ступеня деталізації об'єктів регулювання, що проявилось в зростанні кількості робочих груп, наглядових колегій і комісій в структурі існуючих міжнародних організацій та їх спеціалізації на окремих регулятивних напрямках.

Головними складовими міжнародної практики в галузі пруденційного регулювання банківської діяльності є наступні:

- зниження системного ризику на основі акумулювання коштів у спеціальних резервах та їх використання в період криз;

- вимоги до структури балансу (за капіталом, ліквідністю, забезпеченістю), обмеження кредитної політики (максимальний розмір боргу до капіталу).

«При цьому, пруденціальні важелі можуть застосовуватися як на постійній основі, так і шляхом корегувань відповідно до змін рівня загроз фінансовій безпеці банківського сектору. Що ж до самих інструментів, то їх сукупність однаково представлена в багатьох розвинутих країнах Європи, США та Азії. До таких інструментів належать» [18]:

- відсоткова політика;
- регулювання операцій на відкритому ринку;
- норми обов'язкового резервування;
- норми банківської діяльності;
- вимоги щодо ризик-менеджменту банків.

Водночас різні країни мають національні особливості регулювання та нагляду за банківським сектором реалізується в різних країнах різними методами та засобами. Опрацювання наукової літератури щодо зазначеної проблематики дозволило виокремити низку основних підходів до державного впливу на банківську діяльність (Додаток А).

Модель банківського регулювання в країнах Європейського Союзу ґрунтується на політиці й стандартах, які передбачають комплекс вимог, що пред'являються до національних моделей (останні можуть володіти специфікою, але при цьому повинні відповідати загальним принципам і нормам, встановленим ЄС).

«Ідея наднаціонального регулювання у фінансовій сфері, що має метою забезпечення стабільності, не є принципово новою. У 1930 році, відповідно до Гаазької конвенції (План Юнга), був створений Банк міжнародних розрахунків (БМР), який залишається основним майданчиком взаємодії національних центральних банків і є прототипом наднаціонального регулятора світового фінансового ринку» [20].

«Центральні банки європейських країн (Англії, Франції, Німеччини, Бельгії, Італії), три приватні банки США на чолі з банкірським будинком Морганів, японські приватні банки стали засновниками Банку міжнародних розрахунків. За роки існування Банку міжнародних розрахунків було сконструйовано та впроваджено механізм взаємодії центральних банків, спрямований на забезпечення стійкості світової банківської системи. Зокрема, метою Банку міжнародних розрахунків в даний час є сприяння центральним банкам і фінансовим регуляторам у проведенні політики підтримки валютної і фінансової стабільності. Банк міжнародних розрахунків також організовує міжнародну взаємодію центральних банків у зазначеному напрямку і виконує для них роль банку» [30].

Діяльність Банку міжнародних розрахунків у сфері забезпечення фінансової стабільності та здійснення своїх статутних завдань передбачає[306]:

- організацію дискусій центральних банків і сприяння в прийнятті ними спільних рішень;
- підтримку діалогу між різного роду адміністративними структурами, що забезпечують світову фінансову стабільність;
- дослідження й узагальнення національного і міжнаціонального досвіду банківського регулювання та нагляду;
- виконання ролі основного контрагента або довіреної особи при проведенні фінансових операцій між центральними банками або в міжнародних фінансових операціях.

Процедура прийняття управлінських рішень Банком міжнародних розрахунків реалізується через послідовність дій на трьох рівнях. Загальні збори членів центральних банків - це перший рівень прийняття рішень. Станом на 31 березня 2009 року членами Банку міжнародних розрахунків були 55 центральних банків і органів монетарного регулювання, які мають право голосу на загальних зборах.

Основними розробниками міжнародних стандартів регулювання фінансових ринків є:

1. Базельський комітет з банківського нагляду (BCBS) був заснований у 1974 році і включає представників Бельгії, Великої Британії, Німеччини, Іспанії, Італії, Канади, Люксембургу, Нідерландів, США, Франції, Швеції, Швейцарії та Японії. Ці країни, представлені центральними банками та державними установами, офіційно відповідають за нагляд за банківським сектором, якщо центральний банк не залучений. Комітет розробляє широкий перелік стандартів, керівних принципів і рекомендацій щодо впровадження банківського нагляду, щоб допомогти органам нагляду розробити національні підходи до організації нагляду, які найкраще відповідають потребам їхніх власних країн, у тому числі тих, що знаходяться там на законодавчому рівні.

Іншими словами, метою діяльності БКБН є зміцнення фінансової стабільності шляхом здійснення ефективного банківського нагляду, який поєднує в собі встановлення кількісних вимог і стандартів для банків (мінімальних вимог до капіталу) з якісними стандартами, що сприяють розвитку «надійного» банківська практика.

2. «Рада з міжнародних стандартів фінансової звітності (РМСФО – IASB) є незалежним регуляторним органом, який фінансується приватним сектором і розташований у Лондоні. До складу ради входять представники дев'яти країн з різним професійним досвідом. Завданням РМСФО є розробка в загальних інтересах єдиного набору якісних, зрозумілих стандартів бухгалтерського обліку, які можна застосовувати в міжнародній практиці (Міжнародні стандарти фінансової звітності, МСФЗ). Щоб уніфікувати ці стандарти, РМСФО тісно співпрацює з розробниками національних стандартів бухгалтерського обліку в окремих країнах, а також з БКБН, Європейською комісією та Європейським центральним банком (ЄЦБ)» [41].

3. Міжнародна організація комісій з цінних паперів (МОКЦБ - IOSCO) є провідною міжнародною групою, що об'єднує регуляторів ринку цінних паперів. Наразі до його складу входять представники регуляторних органів з понад 100 країн світу, які відповідають за постійний контроль за ринком цінних

паперів та контролюють виконання нормативно-правових актів, що регулюють порядок здійснення операцій з цінними паперами.

4. Група розробки фінансових заходів щодо відмивання грошей (ФАТФ - FATF) є міжурядовим органом, створеним для посилення дій на національному та міжнародному рівнях, спрямованих на протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму.

5. «Міжнародний валютний фонд (МВФ) / Світовий банк (СБ). МВФ — міжнародна організація, до складу якої входять 184 країни. Його було створено з метою розширення міжнародного співробітництва у сфері грошово-кредитної політики, забезпечення стабільності обмінних курсів і впорядкування правил валютних операцій, стимулювання економічного зростання та забезпечення високого рівня зайнятості, надання тимчасової фінансової підтримки країнам у етап вирішення проблем, пов'язаних з платіжним балансом. Світовий банк є банком розвитку, який надає кредити, консультації щодо фіскальної політики, технічну допомогу та консультативні послуги країнам із низьким і середнім рівнем доходу для зменшення бідності. Світовий банк сприяє економічному зростанню та створенню робочих місць» [39].

6. Форум фінансової стабільності (ФФС – FSF) вперше був скликаний у квітні 1999 року з метою забезпечення міжнародної фінансової стабільності шляхом обміну інформацією та міжнародного співробітництва у сфері фінансового нагляду та контролю. Форум регулярно об'єднує національні органи, відповідальні за фінансову стабільність у ключових міжнародних фінансових центрах, міжнародні фінансові організації, міжнародні групи регуляторів і наглядових органів, відповідальних за окремі сектори фінансового ринку, а також експертні комітети національних центральних банків. Місія ФФС полягає в координації зусиль цих організацій, спрямованих на забезпечення міжнародної фінансової стабільності, покращення функціонування фінансових ринків та зниження системних ризиків.

«Всі банки Європейського Союзу повинні перейти на міжнародні стандарти фінансової звітності, розроблені РМСФО. Слід також нагадати, що

МВФ та СБ використовують стандарти БКБН як відправну точку при визначенні політики й практики діяльності наглядових органів в рамках своєї Програми по оцінці фінансового сектора (ПОФС – FSAP), при підготовці Звіту щодо відповідності стандартам і кодексам (ЗВСК – ROSC) та документу по оцінці стабільності фінансового сектора (ОСФС – FSSA)» [8].

Основні вказівки, принципи, рекомендації тощо, що публікуються так наведеними вище розробниками міжнародних стандартів, які не є обов'язковими для виконання з точки зору чинного законодавства будь-якої країни являють собою результат переговорів, які відбуваються між командою експертів в галузі фінансового ринку, представниками регулюючих та наглядових органів, представниками учасників ринку.

Вже до 70-х років ХХ століття стало ясно, що механізм ефективного регулювання банківського сектору на світовому рівні відсутній. Національні регулятори були зайняті регулюванням національних банків і діяльності зарубіжних банків виключно на своїй території. Міжнародна діяльність, як правило, не входила в поле їх зору. У 1974 році, коли закритими виявилися Bankhaus Herstatt в Німеччині і Franklin National Bank в США, національні банківські регулятори «групи десяти» заснували при Банку міжнародних розрахунків Комітет з банківського регулювання.

«Європейське співробітництво у сфері банківського регулювання почалося в 1957 р зі створення Європейського економічного співтовариства (далі - ЄЕС), зафіксованого Римським договором. Програму формування спільного ринку було затверджено Маастрихтською угодою про утворення ЄС, підписану в 1992 р. Одночасно було ініційовано створення Європейської системи центральних банків (ЄСЦБ), до якої увійшли центральні банки країн - членів ЄС і Європейський центральний банк (ЄЦБ). Протягом 1970-2000-х рр. Рада Європейського союзу ухвалила ряд директив, що стосуються банківського сектору» [25].

Ключовою структурою, котра формує стратегічні тренди регулювання та нагляду за банківським сектором у міжнародному просторі є Базельський

комітет. Комітет не має наднаціональних повноважень, він формулює загальні стандарти банківського нагляду і рекомендації по їх виконанню, припускаючи, що національні уповноважені органи будуть адаптувати їх до своїх законодавчих та нормативних актів. Іншими словами, мета його діяльності полягає у зміцненні фінансової стабільності за допомогою здійснення ефективного банківського нагляду, що поєднує в собі встановлення кількісних вимог і стандартів, що пред'являються банкам і стандартів якісного характеру, що сприяють розвитку «здорової» банківської практики.

Зараз в Комітет входять представники центральних банків і національних органів банківського нагляду 27 країн (у 2009 році приєдналися Аргентина, Австралія, Бразилія, Китай, Гонконг, Індія, Індонезія, Корея, Мексика, Росія, Саудівська Аравія, Сінгапур, ПАР і Туреччина). За 43 роки своєї діяльності Базельський комітет з банківського нагляду видав десятки документів з різних напрямків діяльності, у тому числі із загальних питань організації нагляду щодо достатності капіталу, різних видів ризиків, з корпоративного управління і т.д.

В основу діяльності Базельського комітету були покладені принципи, які були випущені у вересні 1997 року: попередні умови для ефективного банківського нагляду (Принцип 1); ліцензування та структура (Принципи 2-5); пруденційні норми та вимоги (Принципи 6-15); методи постійного (поточного) банківського нагляду (Принципи 16-20); інформаційні вимоги (стандарти бухгалтерського обліку) (Принцип 21); офіційні повноваження нагляду (заходи наглядового реагування) (Принцип 22); міжнародні банківські операції (міжбанківська міжнародна діяльність) (Принципи 23-25).

Слід нагадати, що принципи розглядаються як мінімальні вимоги, які повинні бути враховані у національному законодавстві, що буде сприяти посиленню фінансової стабільності банківського сектору як на національному, так і на міжнародному рівні.

Базельський комітет з банківського нагляду активно розробляє та впроваджує стандарти до достатності капіталу та ліквідності банків, а саме:

1. Угода щодо достатності капіталу у 1988р. (Базель I);

2. «Міжнародна конвергенція виміру капіталу і стандартів капіталу: нові підходи» у 2004 р (Базель II);

3. Вдосконалені вимоги до власного капіталу та ліквідності банку у 2010-2011рр. (Базель III).

Таблиця 3.2

Послідовність впровадження Базельських угод I, II, III

Показник	Базель I	Базель II	Базель III							
			2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Базовий капітал першого рівня (Common Equity)/RWA,%		2	*	3,5	4,0	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5
Капітал першого рівня/ (Tier I Capital)/RWA,%		4	4,0	4,5	5,5	6,0	6,0	6,0	6,0	
Власний капітал (Total Capital)/RWA,%	8	8	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0
Буферний капітал (Conservation Buffer)/RWA,%			*	*	*	*	0,625	1,25	1,875	2,5
Контрциклічний капітал (Counter-cyclical buffer)/RWA,%			*	*	*	*	0,625	1,25	1,875	2,5
Фінансовий лівередж (Leverage ratio)			моніторинг	Тестування на рівні 3%	Корегува	Уточнення значення	*	*	*	*
Норматив короткострокової ліквідності (Liquidity coverage ratio, LCR)			моніторинг	>=100%	>=100%	>=100%	>=100%	>=100%	*	*
Показник чистого стабільного фінансування (Net stable funding ratio)			моніторинг	>100%	>100%	*	*	*	*	*

Джерело: [30]

В табл. 3.2 представлено розвиток Базельських угод на основі трьох складових: «Підвищені мінімальні вимоги до капіталу і ліквідності (Enhanced Minimum Capital & Liquidity Requirements)»; «Посилений наглядовий процес для корпоративного управління ризиками та планування капіталу (Enhanced Supervisory Review Process for Firm – Wide Risk Management and Capital Planning)»; «Посилене розкриття інформації та ринкова дисципліна (Enhanced Disclosure & Market Discipline)».

«Угоду Базель I було розроблено в 1988 р на випадок великих втрат і банкрутств банків, хеджевих фондів та інституційних інвесторів, які спостерігалися у 1970-80-х рр. і спочатку розглядалася як рекомендація, однак з 1992 р стало обов'язковою нормою для країн G-10. Основна мета Базель I полягала в обмеженні кредитних ризиків за допомогою розробки і подальшого дотримання банками ряду принципів нагляду. У в 2004 році набувають чинності угоди Базель II, але глобальна криза 2008 року показала, що зазначених вимог недостатньо для гарантії надійності ні окремих банків, ні банківської системи в цілому. Задля відновлення стабільності системоутворюючих фінансових інститутів, таких як Northern Rock, Merrill Lynch і Lehman Brothers необхідно було надати їм істотну фінансову підтримку. Наприкінці 2010 р з'явилися вдосконалені вимоги до капіталу і ліквідності банків - Базель III, оприлюднені на офіційному сайті Банку Міжнародних Розрахунків у двох документах: 1) «Міжнародна система оцінки ризиків ліквідності, стандартів і моніторингу»; 2) «Глобальна система регулювання, що сприяє підвищенню стійкості банків і банківських систем». Базель III посилює вимоги до складу капіталу I рівня за рахунок виключення з нього суми відкладених податків і сек'юритизованих активів, а також рекомендує збільшити частку капіталу I рівня та частку акціонерного капіталу» [30].

Слід звернути увагу, що регулювання Базель III є набагато більш повним і жорстким, ніж Базель II. Базельський комітет прагне покращити капітал і ліквідність профілю фінансових інститутів, щоб вони могли протидіяти фінансовим кризам та нейтралізувати потенційний негативний вплив на світову

економіку. Пропозиції можна вважати корисними щодо введення частки позикових коштів, резервів капіталу, а також використання динамічних положень на основі очікуваних втрат для пом'якшення проциклічності.

Головною передумовою для здійснення ефективного банківського нагляду є чітке визначення кола відповідальності, повноважень і цілей наглядового органу, який, в свою чергу, повинен бути незалежний і юридично захищений. Банківський нагляд може бути ефективним тільки в тому випадку, якщо він здійснюється у відповідному макроекономічному середовищі, в режимі розумної та стійкої макроекономічної політики, за умови добре розвинутої інфраструктури, ефективної ринкової дисципліни та наявності процедур для ефективного вирішення виникаючих проблем і механізму, здатного забезпечити належний рівень системного захисту. В табл.3.3 наведено стан банківського регулювання та нагляду в країнах Європейського союзу.

Щодо участі Центрального банку в процесі регулювання та нагляду за діяльністю банківського сектору, то вона реалізується шляхом:

- 1) здійснення керівництво наглядовим органом;
- 2) виконання завдань наглядового органу;
- 3) спільне використання ресурсів з наглядовим органом.

Вважаємо за потрібне зазначити, що для країн Азії також характерною особливістю банківського регулювання є його спрямування на посилення стандартів достатності капіталу, класифікації активів, резервування за активами, схильними до кредитного ризику, обмеження лімітів кредитних ризиків з метою їх приведення у відповідність з Базовими принципами ефективного банківського нагляду. Основні тенденції в галузі реформування банківського нагляду в розвинутих країнах Азії полягали в наступному:

- консолідація банківського нагляду, тобто концентрація наглядових функцій щодо всього спектру (або більшості) фінансових інститутів у єдиному наглядовому органі;

- передача наглядових функцій у спеціалізоване наглядове агентство, в компетенцію якого входить виключно керівництво процесом банківського регулювання та нагляду;

- розвиток банківського нагляду в напрямі розширення охоплення інститутів, що підлягають банківському нагляду, забезпечення наглядових процедур на консолідованій основі.

Таблиця 3.3

Національні структури банківського регулювання та нагляду в країнах ЄС

п/п	Країна ЄС	Орган банківського нагляду	Участь ЦБ
1.	Австрія	Єдиний орган нагляду за фінансовим сектором	Так
2.	Бельгія	Спеціалізований орган нагляду	Так
3.	Болгарія	Національний ЦБ	Так
4.	Греція	Національний ЦБ	Так
5.	Данія	Єдиний орган нагляду за фінансовим сектором	Ні
6.	Ірландія	Національний ЦБ	Так
7.	Іспанія	Національний ЦБ	Так
8.	Італія	Національний ЦБ	Так
9.	Кіпр	Національний ЦБ	Так
10.	Латвія	Національний ЦБ	Так
11.	Литва	Національний ЦБ	Так
12.	Люксембург	Спеціалізований орган нагляду	Ні
13.	Мальта	Єдиний орган нагляду за фінансовим сектором	Так
14.	Нідерланди	Національний ЦБ	Так
15.	Німеччина	Єдиний орган нагляду за фінансовим сектором	Так
16.	Польща	Національний ЦБ	Так
17.	Португалія	Національний ЦБ	Так
18.	Словакія	Національний ЦБ	Так
19.	Словенія	Національний ЦБ	Так
20.	Фінляндія	Спеціалізований орган нагляду	Так
21.	Франція	Спеціалізований орган нагляду, Національний ЦБ	Так
22.	Угорщина	Єдиний орган нагляду за фінансовим сектором	Так
23.	Чехія	Національний ЦБ	Так
24.	Швеція	Єдиний орган нагляду за фінансовим сектором	Так

Джерело: [25]

Критичне осмислення існуючих у міжнародній практиці підходів до забезпечення фінансової безпеки банківського сектору, встановлення їх переваг та недоліків, можна зробити висновок, що ключовою тенденцією у системі довгострокового безризикового управління є планомірне регулювання, моніторинг та контроль на основі застосування вимог до достатності капіталу та ліквідності. Одним з важливих аспектів використання світового досвіду у сфері забезпечення фінансової безпеки банківського сектору є організація інституційного регулювання бізнес-процесів у банківській системі, суть якої полягає у виділенні інфраструктурних умов і мотивації до безпечного та стабільного функціонування.

3.2. Напрями модернізації державного регулювання банківського сектору в системі фінансової безпеки

«Світова криза спричинена пандемією Covid-19 та війною рф стала випробуванням для вітчизняного банківського сектору, тому експерти продовжують активну роботу над впровадженням антикризових стратегій. З метою подолання кризових явищ у фінансово-банківській сфері країни світу, насамперед ЄС та США, впроваджують та впроваджують заходи щодо короткострокових ризиків, проте більшість із них дотримуються політики жорстке валютне і кредитне регулювання. У довгостроковій перспективі лише структурні реформи допоможуть країнам подолати внутрішні дисбаланси та мінімізувати ризики фінансової стабілізації» [2].

На сьогодні подальша дестабілізація банківського сектору зумовлена погіршенням фінансового стану реального сектору, держави та регіонів, що призводить до: відтоку банківського капіталу для покриття фінансового дефіциту; низька ліквідність банківського сектору порівняно з оборотами в активному та пасивному бізнесі, що може призвести до кризи неплатежів як за зобов'язаннями перед клієнтами, так і за міжбанківськими кредитами;

залучення банківських ресурсів для покриття дефіциту держбюджету, що підвищує вірогідність обвалу ринку облігацій внутрішньої державної позики; Продовження трансформації кризи неплатоспроможності реального сектору в масове неповернення банківських кредитів; Загострення конкуренції за перерозподіл сфер впливу банків та збільшення кількості випадків неплатоспроможності банків.

Як вже зазначалось раніше, ми розглядали фінансову безпеку банківського сектору як забезпечення гарантованого захисту стану всіх її елементів, в тому числі при несприятливих умовах розвитку ендогенних та екзогенних процесів. Політика фінансової безпеки банківського сектору характеризується складною схемою організації, ієрархічністю структури, впорядкованістю взаємодії між рівнями. Це пояснюється тим, що сукупність властивостей банківського сектору не тотожна сукупності властивостей елементів що входять до нього і знаходяться у взаємній залежності.

Необхідність суворої регламентації діяльності фінансово-кредитних організацій центральним банком і її передбачуваності з точки зору реалізації основних засад грошово-кредитної політики, функцій і операцій, що здійснюються банками, позначає поняття детермінованості банківської системи. Неможливість передбачити зміни цін на банківські продукти і послуги в зв'язку зі зміною відсоткових ставок, валютних курсів, вартості похідних цінних паперів та рівня інфляції проявляється в її стохастичності. Разом з тим непередбачуваність банківської системи зумовлена і ступенем фінансової стійкості її елементів, структурними змінами в ній. Тому, фінансова безпека банківського сектору є складним багатоаспектним економічним явищем, що забезпечується сукупністю вироблених норм, правил і методик.

Потреба у підвищенні рівня фінансової безпеки банківського сектору обумовлена наступними причинами:

- банківська система не тільки забезпечує механізм безпечного і ефективного міжгалузевого та міжрегіонального перерозподілу грошового

капіталу, а й є ключовим елементом розрахункового і платіжного механізмів національної економіки;

- від стану банківської системи держави істотно залежить стійкість національної валюти, її купівельна спроможність, що має першочергове значення для державного суверенітету;

- банківська діяльність зачіпає майнові інтереси необмеженого кола суб'єктів і в силу своєї специфіки здатна впливати на економічні процеси в країні в цілому.

Зазначені обставини є цілком закономірною передумовою для встановлення щодо банківської системи більш жорстких методів правового і економічного регулювання в цілях забезпечення економічної безпеки у порівнянні з іншими суб'єктами підприємницької діяльності.

При розробці шляхів підвищення фінансової безпеки банківської системи ми пропонуємо використовувати дуалістичний підхід, що ґрунтується на дослідженні ризиків і потенційних можливостей (рис. 3.1).

Потенціал банківської системи до нейтралізації ризиків обумовлюється наявністю відповідних ресурсів (ендогенних та екзогенних резервів) для нівелювання загроз, що характеризують діяльність банківського сектору. Водночас потенціал зростання відображає також внутрішні та зовнішні резерви банківської системи, що дозволяють здійснити кількісні й якісні зміни, пов'язані зі здійсненням банківських бізнес-процесів.

Фінансовий потенціал банківської системи включає в себе всі фінансові ресурси, які може мобілізувати кредитна організація в цілях протидії кризовим явищам і підвищення рівня фінансової безпеки. Головним чином до них можна віднести власні кошти кредитної організації. Потенціал ринкового середовища являє собою сукупність економічних суб'єктів країни і за її межами, зв'язків між ними, зацікавлених у стабільній роботі і розвитку кредитних організацій.

Зміст фінансової безпеки банківського сектору не можливо відокремити від загроз, які перешкоджають розвитку економіки.

Нагадаємо, що під загрозою фінансовій безпеці банківського сектору розуміється об'єктивно існуюча потенційна можливість негативного впливу на вхідні параметри, що викликають зміни вихідних параметрів банківського сектору. Виникнення небезпеки у вигляді реальних втрат слід розглядати як сигнал її можливої трансформації в загрозу, якщо не будуть вжиті адекватні заходи.

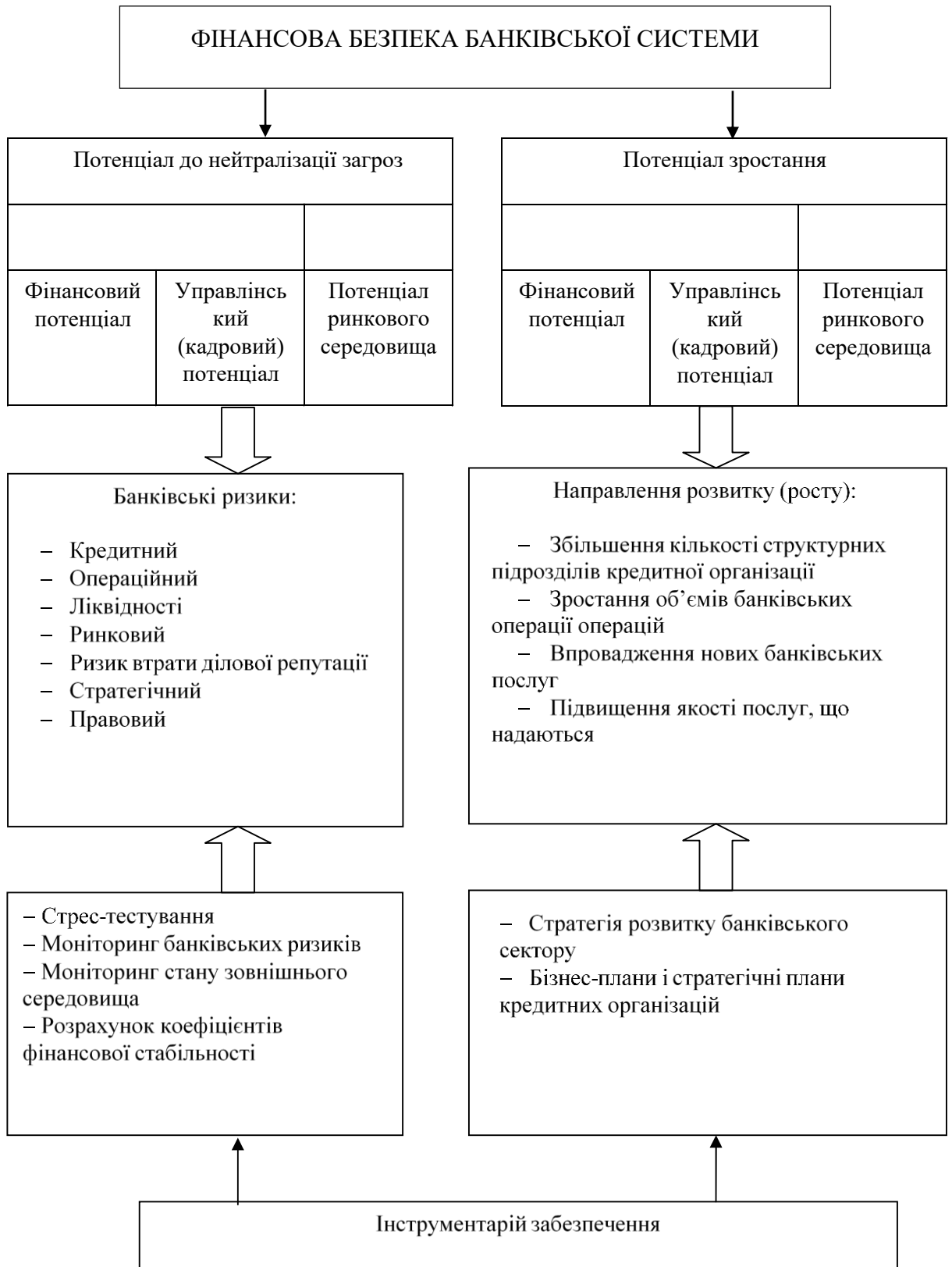

Рис. 3.1. Підхід до забезпечення фінансової безпеки банківської системи України

Джерело:

Пріоритетні завдання щодо забезпечення фінансової безпеки банківського сектору, які потрібно вирішити в найближчій перспективі, наведені на рис. 3.2.

Рис. 3.2. Пріоритетні завдання із забезпечення фінансової безпеки банківської системи України

Джерело: [31]

«Побудова методологічної основи підвищення фінансової безпеки банківського сектору повинна відповідати економічним процесам, що відбуваються в країні. Ми пропонуємо до основних завдань методологічного забезпечення фінансової безпеки банківської системи України відносити» [6]:

- диференціацію принципів забезпечення фінансової безпеки банківського сектору в цілому, банківських регіональних систем, окремого банку;
- вирішення проблем забезпечення фінансової безпеки банків має відбуватися в контексті соціально-економічного розвитку держави;
- при управлінні банками їх потрібно розглядати як повноправний елемент економічної системи, що забезпечує рух грошових потоків на державному і регіональному рівнях;
- перегляд політики за сукупністю банківських послуг, які задовольняють потребам національної економіки, що дозволить забезпечити фінансову безпеку банківської системи;
- визначення ситуації із забезпеченням фінансової безпеки банківської системи країни в умовах визначеності, невизначеності і ризику [2].

Дерево цілей виступає ключовим елементом при розробці шляхів щодо підвищення фінансової безпеки банківського сектору, відтворене згідно ієрархічної структури, в якій кожний наступний рівень формується шляхом розподілу цілей поточного рівня на складові підцілі. Це дозволить за рахунок послідовності декомпозиції стратегічних цілей визначити основні напрями підвищення фінансової безпеки банківського сектору національної економіки (рис. 3.3).

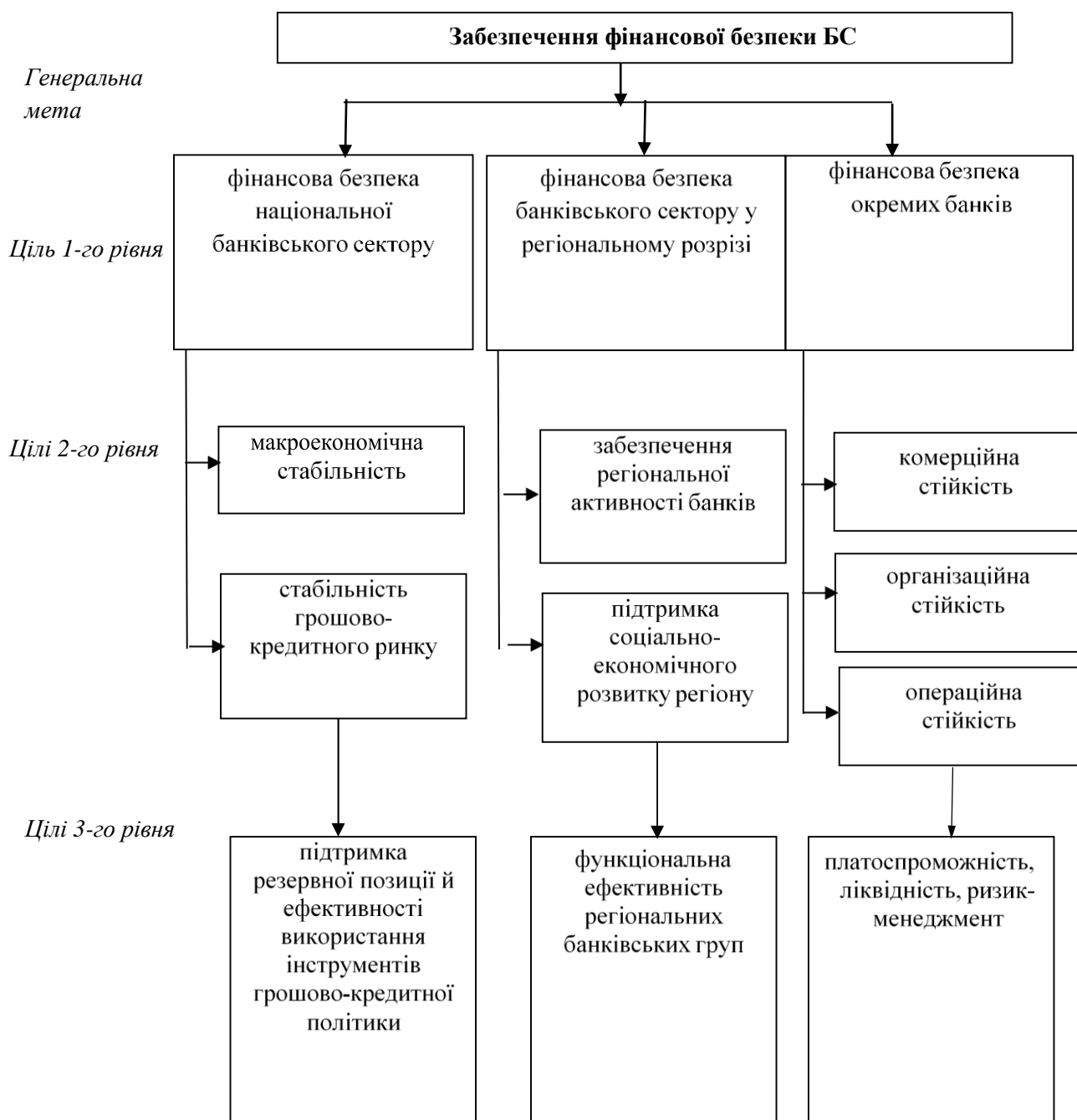

Рис. 3.3. Дерево цілей забезпечення фінансової безпеки банківської системи національної економік

Джерело: [27]

За пріоритетним значенням головною метою виступає розробка науково-методологічного комплексу, заснованого на формуванні стратегічного набору дій задля забезпечення макроекономічної стабільності, без ризикованості

функціонування банківської системи й виконання ключових структурних завдань фінансової безпеки.

Допоміжні цілі формуються засобами реалізації програм капіталізації, платоспроможності, систем ризик-менеджменту і фінансової безпеки. За доміантними сферами функціонування банків цілі забезпечення фінансової безпеки діляться на [9]:

- цілі росту ресурсного потенціалу, що забезпечують розширення потенціалу власних, залучених та запозичених ресурсів при збереженні оптимального співвідношення між зазначеними компонентами;
- цілі підвищення ефективності проведення активних операцій, які передбачають забезпечення ліквідності банків і, відповідно, підтримання належного рівня їх фінансової безпеки, забезпечення максимальної прибутковості банківських операцій, що є необхідною умовою прибутковості;
- цілі нарощування капітальної бази, що забезпечують стабільність, субординацію з прав кредиторів і захист від ризиків;
- цілі підвищення фінансової безпеки передбачають розробку комплексу заходів щодо нейтралізації екзогенних і ендогенних загроз.

За напрямками дій цілі, що забезпечують фінансову безпеку банківської системи, орієнтовані на підтримку тих тенденцій розвитку банків, які мають високий внутрішній фінансовий потенціал і позитивні зовнішні можливості розвитку. Цілі, спрямовані на запобігання зовнішніх загроз, передбачають забезпечення ефективної системи антикризового управління.

Необхідність формування стратегічних імперативів щодо забезпечення фінансової безпеки банківського сектору національної економіки, викликана характерними для означеної системи причинами, основними з яких є [26]:

- надзвичайна складність механізму функціонування міжнародних банківських систем і використання значного числа нових фінансових інструментів;

- різноманітність операцій та швидкість переміщення фінансового капіталу, що посилює банківські ризики й невизначеність наслідків їх реалізації;

- фінансова глобалізація й інтеграція, що підсилюють вплив системних ризиків на процеси їх екстраполяції з банківського сектору на ринки капіталу та ринки похідних фінансових інструментів;

- наявність асиметрії інформації на фінансовому ринку, яка потребує вдосконалення процесів експлікації інформації та забезпечення її прозорості на основі використання макропруденційних показників, які відображають функціонування міжбанківського грошового ринку, ринків акцій, облігацій, похідних фінансових інструментів тощо [8];

- процеси введення єдиних стандартів у сфері банківського менеджменту; удосконалення методів управління банківською діяльністю, зокрема, фінансовою безпекою, на основі гармонізації міжнародних і національних регуляторних систем;

- забезпечення технічної сумісності інфраструктури, політики ціноутворення на відповідні банківські та фінансові послуги [19].

Слід зазначити, що на протязі останніх років Національний банк України проводить реформу вітчизняної банківської системи на тлі її динамічного розвитку шляхом побудови системи банківського нагляду із врахуванням міжнародних стандартів.

Необхідність модернізації існуючих підходів до регулювання та нагляду в Україні є необхідною передумовою забезпечення стабільності функціонування банківського сектору, диверсифікації економіки та довгострокового стійкого зростання.

Окремим напрямом для удосконалення реалізації банківського лиця кризи на ранніх стадіях на основі вдосконалення інспектування. Перевагу необхідно надавати тематичним виїзним перевіркам з питань, розгляд і оцінка яких ускладнена при невиїзному аудиті. Насамперед це виявлення природи загроз безпеці функціонування банківської установи, напрямів їх концентрації,

діагностика реальної якості активів і формального дотримання регулятивних вимог.

Також необхідно продовжити роботу над удосконаленням організаційно-нормативного забезпечення діяльності Національного банку України. Зокрема, необхідно: привести вимоги щодо мінімального розміру статутного капіталу до норм Директив ЄС та Ради Європи; вдосконалення методичних підходів і оперативних практик до ризик-орієнтованого нагляду; запровадження контрциклічних наглядових підходів через надання банківським установам певних послаблень в регулюванні їх діяльності.

Висновки до розділу 3

Критичне осмислення існуючих у міжнародній практиці підходів до забезпечення фінансової безпеки банківського сектору, встановлення їх переваг та недоліків, можна зробити висновок, що ключовою тенденцією у системі довгострокового безризикового управління є планомірне регулювання, моніторинг та контроль на основі застосування вимог до достатності капіталу та ліквідності. Одним з важливих аспектів використання світового досвіду у сфері забезпечення фінансової безпеки банківського сектору є організація інституційного регулювання бізнес-процесів у банківській системі, суть якої полягає у виділенні інфраструктурних умов і мотивації до безпечного та стабільного функціонування.

Необхідно продовжити роботу над удосконаленням організаційно-нормативного забезпечення діяльності Національного банку України. Зокрема, необхідно: привести вимоги щодо мінімального розміру статутного капіталу до норм Директив ЄС та Ради Європи; вдосконалення методичних підходів і оперативних практик до ризик-орієнтованого нагляду; запровадження контрциклічних наглядових підходів через надання банківським установам певних послаблень в регулюванні їх діяльності.

ВИСНОВКИ

Сутність фінансової безпеки банківської системи полягає в забезпеченні найбільш ефективного використання ресурсного потенціалу, створенні сприятливих умов для реалізації економічних інтересів банківських установ, запобіганні внутрішнім і зовнішнім загрозам банківській системі та створенні умов для його стабільної та ефективної роботи.

Основний напрям фінансової безпеки банків має бути спрямований на підвищення економічної ефективності та мати на меті підвищення обсягів та ефективності використання фінансових ресурсів. Проте є й низка слабких місць, які негативно впливають на боротьбу за безпеку банків.

Забезпечення ефективної взаємодії всіх елементів МУФББ дає змогу досягти запланованих результатів банківської діяльності в умовах економічної нестабільності. Важливо, щоб кожен банк вживав узгоджених та обґрунтованих заходів для підтримки належного рівня фінансової безпеки, оскільки фінансова безпека є важливим інструментом у досягненні бізнес-цілей. Разом з тим, деякі питання розробки комплексу методичних засобів МУФББ в цілому, без яких неможливо протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам банківській безпеці, ще не до кінця вирішені, що може бути предметом подальших наукових досліджень.

Позитивні результати банківського сектору у 2021 році дозволили закласти основи фінансової стабільності для початкових потрясінь та подальшої трансформації банківського бізнесу. Активна адаптація бізнес-моделей банків до несприятливих умов воєнного часу за підтримки Національного банку України дозволила досягти у 2022 році загального позитивного фінансового результату та позитивних показників прибутковості. Проте, незважаючи на загальну прибутковість банківського сектору, значна частка банків залишається збитковою і може бути визначена регулятором як проблемна. Банки продовжують стикатися з рядом загроз, таких як збільшення

кредитного ризику, збільшення потреби в ліквідності, збільшення валютного ризику та збільшення витрат на забезпечення безпеки та функціональності банків.

Усі показники прибутковості АТ «КБ «ПриватБанк» у 2022 році знизилися порівняно з 2021 роком, але тенденція позитивна. Оскільки у 2022 році чиста процентна маржа значно зросла, це свідчить про покращення процентної політики банку в кредитно-депозитному бізнесі.

Отже, підсумовуючи, можна сказати, що фінансова стійкість банку досить висока, оскільки практично всі показники, що характеризують фінансову стійкість банку, відповідають нормативним значенням навіть в умовах воєнного стану та нестабільної економіки.

Критичне осмислення існуючих у міжнародній практиці підходів до забезпечення фінансової безпеки банківського сектору, встановлення їх переваг та недоліків, можна зробити висновок, що ключовою тенденцією у системі довгострокового безризикового управління є планомірне регулювання, моніторинг та контроль на основі застосування вимог до достатності капіталу та ліквідності. Одним з важливих аспектів використання світового досвіду у сфері забезпечення фінансової безпеки банківського сектору є організація інституційного регулювання бізнес-процесів у банківській системі, суть якої полягає у виділенні інфраструктурних умов і мотивації до безпечного та стабільного функціонування.

Необхідно продовжити роботу над удосконаленням організаційно-нормативного забезпечення діяльності Національного банку України. Зокрема, необхідно: привести вимоги щодо мінімального розміру статутного капіталу до норм Директив ЄС та Ради Європи; вдосконалення методичних підходів і оперативних практик до ризик-орієнтованого нагляду; запровадження контрциклічних наглядових підходів через надання банківським установам певних послаблень в регулюванні їх діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко С. І. Характеристика та класифікація загроз у банківській системі України / С. І. Адаменко // Стратегічна панорама. – 2004. – № 4. – С.48-52
2. Аналіз банківської діяльності / А. М. Герасимовича, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій Вергуненко та ін. К. : КНЕУ, 2013. 600 с.
3. Аналіз діяльності комерційного банку : [навч. посіб.] / за ред. А.М. Герасимовича, Ф.Ф. Бутинця. – Житомир : Рута, 2006. – 599 с.
4. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру. *Економіка і прогнозування*. 2006. № 1. С.7-26.
5. Барилюк М. Р. Організаційно-економічний механізм забезпечення фінансової безпеки комерційного банку. *Бізнес Інформ*. 2016. № 11. С. 261-269.
6. Барилюк М.-М. Р. Теоретичні аспекти визначення сутності поняття «фінансова безпека комерційного банку». *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 15. С. 176-181.
7. Вареник В. А. Проблеми формування фінансової безпеки в банках України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2014. Вип. 2. С.1030-1033.
8. Васюренко О. В. Банківські операції: навч. посібник. К.: Знання, 2014. 324 с.
9. Вовк В. Я. Теоретичні засади забезпечення фінансової безпеки. *Проблеми економіки*. 2012. № 4. С. 200–204.
10. Гладинець Н.Ю. Фінансова стійкість банківської системи України та особливості її забезпечення в умовах кризових явищ. *Економічний простір*. 2015. № 94. С. 152–161
11. Голобородько Ю. О. Теоретичні підходи до розкриття суті та складових фінансової безпеки банківських установ. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22.12. С. 194-198.

12. Диба, М. І., Осадчий Є. С. Капіталізація банківської системи як чинник підвищення надійності економіки України. *Фінанси України*. 2008. № 6. С. 77-89

13. Дмитров С. О. Управління фінансовою безпекою комерційного банку. *Фінансовий простір*. № 2 (6). 2012. С. 11-15.

14. Дмитрова О.С. Класифікація загроз та ризиків економічної безпеки банку. *Ефективна економіка*. 2015. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_11_125

15. Добрик Л. О., Запорожець Г. В. Фінансова безпека банку як складова його стійкості. *Ефективна економіка*. 2014. № 6. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3116>

16. Добринь С. В., Убілава І. Б. Аналіз впливу факторів фінансової безпеки на фінансову стійкість банків. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2010. № 29. С. 92-96.

17. Дубровін О. В. Індикатори економічної безпеки реального сектору економіки. *Стан та шляхи стабілізації фінансово-економічної системи: збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції для студентів, аспірантів та молодих учених (м. Київ, 26-27 лютого 2016 р.)*. К. : Аналітичний центр «Нова економіка», 2016. С.13-16.

18. Економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції, розрахунок яких передбачено Інструкцією № 368 та Положенням № 290, станом на 01.01.2020. URL: <https://bank.gov.ua/statistic/supervision-statist/data-supervision>

19. Єпіфанов А. О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова : [А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський та ін.]. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 295 с.

20. Зачосова Н. В. Особливості забезпечення фінансової безпеки комерційних банків в Україні. *Фінанси, банки, інвестиції*. 2011. № 4. С.74–78.

21. Карковська В.Я.? Прокопишин-Рашкевич Л. М., Якимець М. М. Фінансова безпека банківської системи: реалії та перспективи. *Інфраструктура ринку*. 2018. Випуск 25. С.673-680.

22. Клименко Т. В. Основні елементи механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки.* – 2011. № 4 (58). С. 340-343.

23. Коваленко В., Прадун В. Оцінка впливу монетарної та регуляторної політики центрального банку на розвиток банківського капіталу. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. № 6(60). С. 16 – 27

24. Коваленко В.В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика: монографія. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. 228 с

25. Коковіхіна О.О., Олійник А.Ю. Ідентифікація загроз фінансовій безпеці банк. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. № 50. с. 329–333.

26. Костюченко О.Є., Паталах В.І. Забезпечення фінансової безпеки банківської системи як складова фінансової безпеки держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 7. Ч. 5. С. 24–27.

27. Кочетигова Т. В., Алейнік А. Ю. Сутність та класифікація банківського ризику. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. №16. С/715-718/

28. Лісняк А.Є. Чинники фінансової безпеки банків. *Вісник університету банківської справи*. 2017. № 3(30). URL: <http://visnuk.ubsnbu.edu.ua/article/view/124469>.

29. Меда Н.С. Систематизація функцій банківської діяльності в сучасних умовах. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2014. № 1 (19). С. 149–152.

30. Мойсеєнко І.П., Марченко О.М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства : [навч. посіб.]. Львів, 2011. 380 с.

31. Науменкова С. В., Міщенко В. І., Міщенко С. В. Макроекономічні аспекти оцінювання достатності капіталу банків в Україні. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2017. № 2. С. 4–16.

32. Новий бізнес. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/saygun/chim-horoshalikvidatsija-bankiv-485347>.

33. Основи банківської справи : навчальний посібник / І. Ф. Прокопенко, В. І. Ганін, В. В. Соляр, С. І. Маслов. К.: Центр навчальної літератури, 2015. 410 с.

34. Осташ С. В. Деякі аспекти прибутковості та фінансової стійкості комерційного банку. *Вісник НБУ*. 2011. №2. С. 47-49.

35. Офіційний сайт АТ КБ «Приват Банк» Банк. URL: <https://privatbank.ua/>

36. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/ua>.

37. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>

38. Павлюк О.О. Сучасні тенденції розвитку світової банківської системи. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 9. Ч. 4. С. 22–25.

39. Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності: Навч.- метод. посібник для самост. вивч. дисц. К.: КНЕУ, 2010. 347 с.

40. Підхомний О.М. Класифікація чинників фінансової безпеки України: теоретичний і практичний аспекти. *Бізнес Інформ*. 2015. № 1. С. 284–290.

41. Побережний С.М. Організація діяльності підрозділів банківської безпеки в сучасному комерційному банку. Суми : ВВП «Мрія-1» ЛТД, 2004. 54 с.

42. Примостка Л.О. Банківські ризики. Теорія та практика управління: монографія. К.: КНЕУ, 2008. 450 с.

43. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121–III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

44. Розвиток фінансів в умовах відкритої економіки : [монографія] / [М.М. Александрова, Н.Г. Виговська та ін.] ; за ред. О.М. Петрука. – Житомир, 2012. – 416 с.

45. Ткаченко А.М. Маменко К.І. Вимірювання фінансової безпеки банківської системи. URL : <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/39638/29-Tkachenko.pdf?sequence=1>.

46. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: [монографія] / [Т.Г. Васильців, В.І. Волошин, О.Р. Бойкевич, В.В. Каркавчук]; за ред. Т.Г. Васильціва. Львів : Ліга-Прес, 2012. 386с.

47. Хитрін О. І. Фінансова безпека комерційних банків. *Фінанси України*. 2004. № 11. С. 118–124.

ДОДАТКИ

Додаток А

Порівняльна характеристика підходів до забезпечення фінансової безпеки банківського сектору в розвинутих країнах світу

Країна	Наглядний орган	Функції	Методичний підхід до діагностики ризиків	Специфічні риси
США	Служба контролю грошового обігу (федеральний рівень). Відділ уповноважених по банкам при урядах штатів	- розробка нормативних актів; проведення інспекцій та консультацій з керівництвом банку; - аналіз банківської інформації; фінансове оздоровлення банків та ліквідація банків;; - захист прав споживачів; регулювання структури капіталу холдингів; - контроль діяльності - зарубіжних банків на території США .	1. <i>Система CAMELS</i> рейтингова система, запропонована СБ, яка включає: Capital (достатність капіталу); Assets (якість активів); Management (управління); Earning (надходження); Liquidity (ліквідність); Sensuality (чутливість до ринкового ризику). 2. <i>SCOR (Statistical CAMELS Off-site Rating)</i> використовує дані офіційної звітності і дозволяє прогнозувати ймовірність погіршення становища банків в найближчі 4-6 місяців 3. <i>SEER (System for Estimating Examination Ratings)</i> використовує показники рейтингів та їх складових, з метою розрахунку очікуваного рейтингу та рівня ризикованості.	- децентралізація державного регулювання банківської діяльності.
Італія	Міжміністерський комітет по кредитам та заощадженням, Банк Італії, Нацкомісія по контролю за фінансовими компаніями та біржами		<i>PATROL</i> : розраховується 1) достатність капіталу; 2) прибутковість; 3) якість кредитного портфеля; 4) якість управління; 5) рівень ліквідності.	перевірки професіоналізму керівництва банків; особлива увага приділяється нагляду за банківськими холдингами.
Великобританія	Управління з фінансового регулювання, Банк Англії, Комітет з фінансової стабільності	аналіз банківської інформації; - проведення інспекцій; - регулярні співбесіди з керівництвом банків; - встановлення для банків економічних нормативів і норм діяльності; - фінансове оздоровлення; - втручання в разі потреби в діяльність банків	1. <i>RATE</i> : комплексний аналіз бізнес-ризиків з урахуванням структури і сукупності специфічних критеріїв. 2. <i>Система PARSE</i> : Person (репутація позичальника); Amount (сума кредиту); Repayment (можливості погашення); Security (забезпечення); Expediency (доцільність кредиту); Remuneration (винагорода банку); 3. <i>Система PARTS</i> : Purpose (призначення); Amount (сума); Repayment (оплата боргу і відсотків); Term (термін); Security (забезпечення).	- спеціальний відділ розслідувань, до складу якого входять працівники FSA, а також правоохоронних органів; - тристоронні наради між керівництвом банку, представниками наглядового органу, а також бухгалтера банків, які призначаються Банком Англії.
Франція	Банківська комісія	- вивчення умов діяльності банків; - контроль за фінансовим станом банку; - аналіз банківської інформації; - проведення інспекцій; - фінансового оздоровлення банків та при необхідності їх ліквідація.	<i>ORAP (Organisation et Renforcement de l'Action Preventive)</i> : рейтингова система на основі оцінки 14 компонентів, в т. ч. індикатори виконання пруденційних норм, компоненти оцінки ринкового ризику, якісні компоненти.	- моральний тиск на керівництво банків; - акцент на превентивні заходи.

